

Karolina Wereszczyńska **Plany Warszawy Lindleyów – niezwykła historia powstania pierwszej szczegółowej mapy stolicy**

Archiwum Państwowe w Warszawie, Plany Lindleyów,
<https://www.warszawa.ap.gov.pl/lindley/planylindleyow.html> (dostęp: 4.04.2025).

Chlebowski, B., Sulimierski, F. (red.) (1893). Warszawa, [w:] Słownik geograficzny Królestwa Polskiego, t. XIII: Warmbrun – Worowo. Warszawa: druk „Wieku”, s. 23.

Daniłowicz-Strzelbicki, K. (1898). Wystawa higieniczna, Ateneum: pismo naukowe i literackie, 3(83), 7, s. 159–169.

Główny Urząd Statystyczny (2020). Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2020 roku, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/powierzchnia-i-ludnosc-w-przekrojuterytorialnym-w-2020-roku,7,17.html> (dostęp: 27.03.2025).

Łupienko, A. (2012). Przestrzeń publiczna Warszawy w pierwszej połowie XIX wieku. Warszawa: Polskie Towarzystwo Historyczne, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk, Wydawnictwo Neriton.

Mączewski, R. (2023). Rozwój Warszawy w drugiej połowie XIX w. wybrane aspekty, <https://varsavianista.pl/index.php/2023/12/11/rozwoj-warszawy-w-drugiej-polowie-xix-w/> (dostęp: 27.03.2025).

Milewski, S. (2010). Codzienność niegdysiejszej Warszawy. Warszawa: Wydawnictwo Iskry.

Pietrzak-Pawłowska, I. (1973). Wielkomiejski rozwój Warszawy do 1918 r. Warszawa: Książka i Wiedza.

Sosnowski, O. (1930). Powstanie, układ i cechy charakterystyczne sieci ulicznej na obszarze Wielkiej Warszawy. Warszawa: Wydawnictwo Zakładu Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej z zasiłku Magistratu M. St. Warszawy.

Szczypiorski, A. (1966). Warszawa, jej gospodarka i ludność w latach 1832–1862. Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 146–152.

Weszpiński, P.E. (2013). Kamienie milowe w kartografii warszawskiej – prawda czy tradycja?, [w:] Kamienie milowe w kartografii. Z dziejów kartografii, t. 17, J. Ostrowski, P.E. Weszpiński (red.). Warszawa: Archiwum Państwowe, s. 257–269.

Weszpiński, P.E. (2016). Plan niwelacyjny miasta Warszawy opracowany pod kierunkiem

W.H. Lindleya w skali 1:10 000 z 1912 roku, [w:] 1912 Plan niwelacyjny miasta Warszawy. Zdjęcie pod kierunkiem Głównego Inżyniera W.H. Lindleya, P.E. Weszpiński, R. Żelichowski (red.). Warszawa: Muzeum Warszawy.

Wrześciński, S. (2011). Epidemie w dawnej Polsce. Zakrzewo: Replika.

Żelichowski, R. (1996). Lindleyowie. Warszawskie boje o higienę. Warszawa: P.P.Evan.

Żelichowski, R. (2002). Lindleyowie. Dzieje inżynierskiego rodu. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM.

Żelichowski, R. (2016). Między uciskiem narodowym a rozwojem gospodarczym. Warszawa Lindleyów 1875–1917, [w:] 1912 Plan niwelacyjny miasta Warszawy. Zdjęcie pod kierunkiem Głównego Inżyniera W.H. Lindleya, P.E. Weszpiński, R. Żelichowski (red.). Warszawa: Muzeum Warszawy.

Żelichowski, R., Wespiański, P.E. (2006). Inżynierowie bez granic: Lindleyowskie plany Warszawy przełomu XIX i XX wieku. Warszawa: Archiwum Państwowe m. st. Warszawy.

Maciej Misztal **Miasto 15-minutowe – rewolucja czy populizm?**

Abdelfattah, L., Deponte, D., & Fossa, G. (2022). The 15-minute city: interpreting the model to bring out urban resiliencies, *Transportation Research Procedia*, 60, s. 330-337.

<https://doi.org/10.1016/j.trpro.2021.12.043>

Akrami, M., Sliwa, M. W., Rynning, M.K. (2024). Walk further and access more! Exploring the 15-minute city concept in Oslo, Norway, *Journal of Urban Mobility*, 5.

<https://doi.org/10.1016/j.urbmob.2024.100077>

Allam, Z., Bibri, S.E., Chabaud, D., Moreno, C. (2022a). The '15-Minute City' concept can shape a net-zero urban future, *Humanities and Social Sciences Communications*, 9(1), s. 126.

<https://doi.org/10.1057/s41599-022-01145-0>

Allam, Z., Bibri, S.E., Chabaud, D., Moreno, C. (2022b). The Theoretical, Practical, and Technological Foundations of the 15-Minute City Model: Proximity and Its Environmental, Social and Economic Benefits for Sustainability, *Energies*, 15(16). <https://doi.org/10.3390/en15166042>

Allam, Z., Moreno, C., Chabaud, D., & Pratlong, F. (2022). Proximity-Based Planning and the "15-Minute City": A Sustainable Model for the City of the Future, [w:] *The Palgrave Handbook of Global Sustainability* (s. 1-20). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-38948-2_178-1

Barbieri, L., D'Autilia, R., Marrone, P., & Montella, I. (2023). Graph Representation of the 15-Minute City: A Comparison between Rome, London, and Paris, *Sustainability (Switzerland)*, 15(4).

<https://doi.org/10.3390/su15043772>

Beim, M. (2021). Teoretyczne podstawy koncepcji miasta piętnastominutowego w kontekście debaty o związkach planowania przestrzennego i polityki transportowej, *Prace Komisji Geografii Komunikacji PTG*, 24(1), s. 57-63. <https://doi.org/10.4467/2543859XPKG.21.005.14948>

Bettencourt, L.M.A., Lobo, J., Helbing, D., Kühnert, C., West, G.B. (2007). Growth, innovation, scaling, and the pace of life in cities, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 104(17), s. 7301-7306.

<https://doi.org/10.1073/pnas.0610172104>

Birkenfeld, C., Carvalho, T., El-Geneidy, A. (2024). How far are cities from the x-minute city vision? Examining current local travel behavior and land use patterns in Montreal, Canada, *Journal of Urban Mobility*, 5. <https://doi.org/10.1016/j.urbmob.2024.100076>

Clark, B. (2003). Ebenezer Howard And The Marriage Of Town And Country, *Organization & Environment*, 16(1), s. 87-97. <https://doi.org/10.1177/1086026602250258>

Condit, C.W., Bairoch, P., Braider, C. (1990). Cities and Economic Development: From the Dawn of History to the Present, *Technology and Culture*, 31(2), s. 295. <https://doi.org/10.2307/3105665>

De Leániz, C.L.G., Lobo, A.F. (2023). 15-Minute City: Utopia or reality?, *Transportation Research Procedia*, 71, s. 203-210. <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2023.11.076>

Fabiansa, A., Navastara, A.M., Yusuf, M., Ramadhan, M.R., Akbar, R.A. (2024). From

15-Minutes City to Proximity Paradigm: Insights from Surabaya Rungkut Development Unit, IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 1353(1).

Fronczak, M. (2023). 15-minute city - Genesis - inspiration - realisation. Introduction to research in a form of overview, *Przestrzeń Urbanistyka Architektura*, 1(2023), s. 139-155.

<https://doi.org/10.37705/PUA/1/2023/10>

Gaglione, F., Gargiulo, C., Zucaro, F., Cottrill, C. (2022). Urban accessibility in a 15-minute city: a measure in the city of Naples, Italy, *Transportation Research Procedia*, 60, s. 378-385.

<https://doi.org/10.1016/j.trpro.2021.12.049>

Guzman, L.A., Oviedo, D., Cantillo-Garcia, V.A. (2024). Is proximity enough? A critical analysis of a 15-minute city considering individual perceptions, *Cities*, 148.

<https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.104882>

Henderson, J.V. (2010). Cities and development, *Journal of Regional Science*, 50(1), s. 515-540.

<https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2009.00636.x>

Jo, S., Choi, I. (2003). Human Figure in Le Corbusier's Ideas for Cities, *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 2(2), s. b137-b144. <https://doi.org/10.3130/jaabe.2.b137>

Khavarian-Garmsir, A.R., Sharifi, A., Sadeghi, A. (2023). The 15-minute city: Urban planning and design efforts toward creating sustainable neighborhoods, *Cities*, 132.

<https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104101>

L'Hostis, A., Cissé, N. A., Hachette, M., Papa, E., Petitet, S., Büttner, B., Seisenberger, S., Silva, C., Teixeira, J. F., Cao, M., Psyllidis, A., Pozoukidou, G., Fournioux, C., Lissandrello, E., Laborgne, P., Pinto de Sousa, R., Jones, T., Bradley, S., van der Wel, E., ... Jäger, M. (2024). Aalborg Universitet Navigating the 15-minute City: First Learnings and Discussions from the Driving Urban Transitions Partnership, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/

https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/711765232/DUT_Partnership_15-minute_City_PositionPaper.pdf (dostęp: 7.08.2025).

Liu, D., Kwan, M.P., Wang, J. (2024). Developing the 15-Minute City: A comprehensive assessment of the status in Hong Kong, *Travel Behaviour and Society*, 34.

<https://doi.org/10.1016/j.tbs.2023.100666>

Lu, M., Diab, E. (2023). Understanding the determinants of x-minute city policies: A review of the North American and Australian cities' planning documents, *Journal of Urban Mobility*, 3.

<https://doi.org/10.1016/j.urbmob.2022.100040>

Marchigiani, E., Bonfantini, B. (2022). Urban Transition and the Return of Neighbourhood Planning. Questioning the Proximity Syndrome and the 15-Minute City, *Sustainability (Switzerland)*, 14(9).

<https://doi.org/10.3390/su14095468>

Marquet, O., Anguelovski, I., Nello-Deakin, S., Honey-Rosés, J. (2025). Decoding the 15-Minute City Debate: Conspiracies, Backlash, and Dissent in Planning for Proximity, *Journal of the American Planning Association*, 91(1), s. 117-125. <https://doi.org/10.1080/01944363.2024.2346596>

Michalska-Żyła, A. (2024). 15-minutowe zielone miasto kompaktowe - koneksje, wyzwania i perspektywy, *Nowa Polityka Wschodnia*, 41(2), s. 28-42. <https://doi.org/10.15804/npw20244102>

Misztal, M. (2023). The impact of the COVID-19 pandemic on the daily mobility of Warsaw residents, *Prace i Studia Geograficzne*, 68(3), s. 23-37. <https://doi.org/10.48128/pisg/2023-68.3-02>

- Moreno, C. (2016). La ville du quart d'heure : pour un nouveau chrono-urbanisme. La Tribune.
- Moreno, C., Allam, Z., Chabaud, D., Gall, C., Pratlong, F. (2021). Introducing the "15-Minute City": Sustainability, Resilience and Place Identity in Future Post-Pandemic Cities.
<https://doi.org/10.3390/smartcities4010006>
- Murgante, B., Patimisco, L., Annunziata, A. (2024). Developing a 15-minute city: A comparative study of four Italian Cities-Cagliari, Perugia, Pisa, and Trieste, Cities, 146.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104765>
- Murgante, B., Valluzzi, R., Annunziata, A. (2024). Developing a 15-minute city: Evaluating urban quality using configurational analysis. The case study of Terni and Matera, Italy, Applied Geography, 162. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2023.103171>
- Noworól, A., Kopyciński, P., Hałat, P., Salamon, J., Hołuj, A. (2022). The 15-Minute City-The Geographical Proximity of Services in Krakow, Sustainability (Switzerland), 14(12).
<https://doi.org/10.3390/su14127103>
- Papas, T., Basbas, S., Campisi, T. (2023). Urban mobility evolution and the 15-minute city model: from holistic to bottom-up approach, Transportation Research Procedia, 69, s. 544-551.
<https://doi.org/10.1016/j.trpro.2023.02.206>
- Perry, C.A. (1929). The neighborhood unit. In Regional plan of New York and its environs, Regional Plan Association, VII.
- Pouzoukidou, G., Angelidou, M. (2022). Urban Planning in the 15-Minute City: Revisited under Sustainable and Smart City Developments until 2030, Smart Cities, 5(4), s. 1356-1375.
<https://doi.org/10.3390/smartcities5040069>
- Pouzoukidou, G., Chatziyiannaki, Z. (2021). 15-minute city: Decomposing the new urban planning Eutopia, Sustainability (Switzerland), 13(2), s. 1-25. <https://doi.org/10.3390/su13020928>
- Rice, J.L., Cohen, D.A., Long, J., Jurjevich, J. R. (2020). Contradictions of the Climate-Friendly City: New Perspectives on Eco-Gentrification and Housing Justice, International Journal of Urban and Regional Research, 44(1), s. 145-165. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12740>
- Sharifi, A., Allam, Z., Bibri, S.E., Khavarian-Garmsir, A.R. (2024). Smart cities and sustainable development goals (SDGs): A systematic literature review of co-benefits and trade-offs, Cities, 146.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104659>
- Song, L., Kong, X., Cheng, P. (2024). Supply-demand matching assessment of the public service facilities in 15-minute community life circle based on residents' behaviors, Cities, 144.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104637>
- Sung, H., Lee, S., Cheon, S. (2015). Operationalizing Jane Jacobs's Urban Design Theory, Journal of Planning Education and Research, 35(2), s. 117-130. <https://doi.org/10.1177/0739456X14568021>
- Volker, J.M.B., Handy, S. (2021). Economic impacts on local businesses of investments in bicycle and pedestrian infrastructure: a review of the evidence, Transport Reviews, 41(4), s. 401-431.
<https://doi.org/10.1080/01441647.2021.1912849>
- Wang, T., Li, Y., Chuang, I.T., Qiao, W., Jiang, J., Beattie, L. (2024). Evaluating the 15-minute city paradigm across urban districts: A mobility-based approach in Hamilton, New Zealand, Cities, 151.
<https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.105147>

Sylwia Dudek-Mańkowska, Mirosław Grochowski **Kształtowanie części centralnych miast – problemy i wyzwania**

Batty, M., Axhausen, K.W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., Ouzounis, G., Portugali, Y. (2012). Smart cities of the future, *The European Physical Journal Special Topics*, 214, s. 481-518. <https://doi.org/10.1140/epjst/e2012-01703-3>

Barcelona City Council (2015). Ajuntament de Barcelona urban mobility plan of Barcelona 2013-2018.

Brownill, S. (2013). Just Add Water: Waterfront regeneration as a global phenomenon, [w:] *The Routledge Companion to urban regeneration*, R. Imrie, L. Lees (red.). London: Routledge, s. 179-188.

Burdett, R., Sudjic, D. (2011). *Living in the endless city*. New York: Phaidon Press.

Burgess, E.W. (1925). The growth of the city: An introduction to a research project, [w:] *The city reader*. London: Routledge, s. 212-220.

C40 Cities. (2023). *Case studies in urban climate resilience*. London.

Coca-Stefaniak, J.A., Parker, C., Quin, S., Rinaldi, R., Byrom, J. (2010). Town centre management models: A European perspective, *Cities*, 27(2), s. 74-88. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2008.12.001>

Couch, C., Sykes, O., Börstinghaus, W. (2011). Thirty years of urban regeneration in Britain: Evidence from Liverpool, *Planning Practice and Research*, 26(5), s. 479-500.

Cox, W. (2024). *Demographia international housing affordability*. Chapman University.

Delmendo, L. (2025). Hong Kong's residential property market analysis 2025, *Global Property Guide*, <https://www.globalpropertyguide.com/asia/hong-kong/price-history> (dostęp: 20.07.2025).

Desfor, G., Laidley, J. (2011). Rescaling and rebranding Toronto's waterfront: Waterfront redevelopment as a new urban frontier, *Local Economy*, 26(4), s. 287-290. <https://doi.org/10.3138/9781442661912-fm>

Dziewoński, K. (1967). *Baza ekonomiczna a struktura przestrzenna miasta*. Warszawa: PWN.

Dudek-Mańkowska, S., Grochowski, M. (2019). From creative industries to the creative place brand: some reflections on city branding in Poland, *Place Branding and Public Diplomacy*, 15(4), s. 274-287. <https://doi.org/10.1057/s41254-019-00141-7>

Foryś, I. (2015). Wybrane społeczno-ekonomiczne aspekty planowania przestrzennego, *Biuletyn KPZK PAN*, 257-258, s. 193-206.

FitzGerald, J. (2025). LA faces 'extreme fire danger' as high winds forecast, *BBC*, <https://www.bbc.com/news/articles/c1m5r5zp0lno> (dostęp: 20.03.2025).

Gehl, J. (2011). *Cities for people*. Washington-Covelo-London: Island Press.

Hall, P. (2014). *Cities of tomorrow: An Intellectual history of urban planning and design in the twentieth century*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Harris, C.D., Ullman, E.L. (1945). The nature of cities. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 242, s. 7-17. <https://doi.org/10.1177/000271624524200103>

- Harvey, D. (1989). *The urban experience*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
<https://doi.org/10.56021/9780801838491>
- Hein, C. (2016). Port cities and urban waterfronts: How localized planning ignores water as a connector, *Wiley Interdisciplinary Reviews: Water*, 3(3), s. 419-438.
<https://doi.org/10.1002/wat2.1141>
- Howard, E. (1902). *Garden cities of to-morrow*. London: S. Sonnenschein & Co.
- Hoyt, H. (1939). *The structure and growth of residential neighborhoods in American cities*. Washington: US Government Printing Office.
- IPCC (2022). *Climate change 2022: Impacts, adaptation and vulnerability*.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of Great American Cities*. London-New York: Random House.
- Jałowiecki, B., Szczepański, M.S. (2006). *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*. Warszawa: Scholar.
- Jenks, M., Burton, E., Williams, K. (1996). *The Compact City: A Sustainable Urban Form?* London: E & FN Spon.
- Joss, S., Sengers, F., Schraven, D., Caprotti, F., Dayot, Y. (2019). The Smart City as global discourse: Storylines and critical junctures across 27 Cities, *Journal of Urban Technology*, 26(1), s. 3-34.
<https://doi.org/10.1080/10630732.2018.1558387>
- Kabisch, N., Frantzeskaki, N., Haase, D. (2023). Nature-based solutions for urban resilience in Europe, *Environmental Research Letters*, 18(4).
- Kabisch, N., Korn, H., Stadler, J., Bonn A. (2017). Nature-based solutions to climate change adaptation in urban areas: Linkages between science, policy and practice. Berlin: Springer Nature.
<https://doi.org/10.1007/978-3-319-56091-5>
- Karzyński, M. (2015). Rozwój śródmieścia Gdyni - kluczowy projekt rozwoju miasta, *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, 259, s. 279-298.
- Kistowski, M. (2008). Niezrównoważony rozwój aglomeracji trójmiejskiej - problemy i perspektywy, *Problemy Ekologii Krajobrazu*, XXII, s. 211-221.
- Koter, M. (1994). *Urbanistyka miast historycznych*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Landry, C. (2000). *The Creative City: A toolkit for urban innovators*. London: Earthscan.
- Lees, L., Slater, T., Wyly, E. (2008). *Gentrification*. London: Routledge.
- Lisowski, A. (2005). Struktura przestrzenna miasta - podejścia teoretyczne i empiryczne, [w:] *Współczesne problemy geografii miast*, I. Jażdżewska (red.). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- López, I., Ortega, J., Pardo, M. (2020). Mobility Infrastructures in Cities and Climate Change: An Analysis Through the Superblocks in Barcelona, *Atmosphere*, 11(4), 410.
<https://doi.org/10.3390/atmos11040410> (dostęp: 5.11.2025).
- Luchter, B. (2010). Przemiany w użytkowaniu ziemi w rozwoju miasta Krakowa, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego*, 196.

Mueller, N., Rojas-Rueda, D., Khreis, H., Cirach, M., Andrés, D., Ballester, J., ... Nieuwenhuijsen, M. (2020). Changing the urban design of cities for health: The superblock model, *Environment International*, 134, 105132. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2019.105132>

OECD (2020). *Cities in the world: A new perspective on urbanisation*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/d0efcbda-en>

OECD (2022). *Brick by Brick: Building Better Housing Policies*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b453b043-en> (dostęp: 20.07.2025).

Pacione, M. (2009). *Urban geography: A global perspective*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203881927>

Polska, A. (2021). Urbanistyka komunistyczna - kluczowe elementy, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio B-Geographia, Geologia, Mineralogia et Petrographia*, 76(1), s. 223-237. <https://doi.org/10.17951/b.2021.76.0.223-237>

Prilenska, V. (2012). City branding as a tool for urban regeneration: Towards a theoretical framework, *Architecture and Urban Planning*, 6, s. 12-16. <https://doi.org/10.7250/aup.2012.002>

Roberts, P., Sykes, H. (2000). *Urban Regeneration: A Handbook*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Rogers, R., Gumuchdjian, P. (1997). *Cities for a Small Planet*. London: Faber & Faber.

Sassen, S. (2001). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400847488>

Smith, H., Ferrari, M.S.G. (2012). *Waterfront regeneration: Experiences in city-building*. Milton Park: Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9780203133378>

Szymańska, D. (2007). *Geografia osadnictwa*. Warszawa: PWN.

Turok, I. (2009). The distinctive city: Pitfalls in the pursuit of distinction, *Environment and Planning A*, 41(1), s. 13-30. <https://doi.org/10.1068/a37379>

UITP (2023). *Public transport trends in global cities 2023*. International Association of Public Transport, <https://www.uitp.org> (dostęp: 20.07.2025).

Urząd m.st. Warszawy (b.d.). Marka Warszawa. Praktyczny Przewodnik. <https://um.warszawa.pl/waw/markawarszawa/warszawa-jak-o-niej-mowimy> (dostęp: 5.01.2025).

Vance, S. (2022). Chicago launches new map to consolidate vacant land sale programs, chicagocityscape.com/blog/chicago-launches-new-map-to-consolidate-vacant-land-sale-programsd9e7b004d2 (dostęp: 20.07.2025).

Wharton, D. (2024). L.A. Mayor Karen Bass outlines vision for (almost) 'car-free' Olympics. *Los Angeles Times*, <https://www.latimes.com/sports/olympics/story/2024-08-10/la28-transportation-plans-olympics> (dostęp: 2.03.2025).

Williams, K. (2024). Barcelona's mayor vows to abolish short-term holiday lets by 2028, *SkyNews*, <https://news.sky.com/story/barcelonas-mayor-vows-to-abolish-short-term-holidaylets-by-2028-13156971> (dostęp: 2.02.2025).

Wróblewski, W. (2016). Nowy urbanizm w rewitalizacji centrum Łodzi, *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, 168, s. 136-157.

Zborowski, A., Dej, M. (2010). Przemiany funkcjonalne centrów miast w Polsce w warunkach transformacji systemowej, *Czasopismo Geograficzne*, 81(1), s. 25-47.

Jan Szczepański Nasze... wasze... czyje? O przynależności i istocie Lwowa na kanwie rozważań o narodzie i pograniczu

Agnew, J. (2003). *Geopolitics: Re-visioning world politics*. London: Routledge.

Amar, T.C. (2015). *The paradox of Ukrainian Lviv: Borderland city between Stalinists, Nazis, and Nationalists*. Ithaca: Cornell University Press.

<https://doi.org/10.7591/cornell/9780801453915.001.0001>

Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso.

Anzaldúa, G. (1987). *Borderlands/La Frontera: The New Mestiza*. San Francisco: Aunt Lute Books.

Bartov, O. (2007). *Erased: Vanishing traces of Jewish Galicia in Present-Day Ukraine*. Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400866892>

Biedrzycka, A. (2012). *Kalendarium Lwowa 1918-1939*. Kraków: Universitas.

Davies, N. (2005). *God's playground: A history of Poland, Vol. II*. Oxford: Oxford University Press.

Eisenstein, E.L. (1979). *The printing press as an agent of change*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107049963>

Gellner, E. (1983). *Nations and nationalism*. Ithaca: Cornell University Press.

Glenny, M. (1999). *The Balkans: Nationalism, war, and the Great Powers, 1804-1999*. London: Penguin Books.

Gross, J.T. (1997). *Sovietisation of Poland's Eastern Territories, [w:] From peace to war. Germany, Soviet Russia and the Worlds, 1939-1941*, B. Wegren (red.). Providence-Oxford: Berghahn Books, s. 63-78.

Gross, J.T. (2002). *Revolution from abroad: The Soviet conquest of Poland's Western Ukraine and Western Belorussia*. Princeton: Princeton University Press.

Halbwachs, M. (1992). *On Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.

<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226774497.001.0001>

Himka, J.-P. (1999). *Religion and nationality in Western Ukraine: The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867-1900*. Montreal: McGill-Queen's University Press.

<https://doi.org/10.1515/9780773567603>

Hobsbawm, E.J. (1990). *Nations and nationalism since 1780*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hołub B. (2013). Studium historyczno-geograficzne narodowości w Galicji Wschodniej w świetle spisów ludności w latach 1890-1910, *Annales UMCS Lublin*, 68(2), s. 15-40.

<https://doi.org/10.2478/umcsgeo-2013-0002>

Hryciuk, G. (1997). *Polacy we Lwowie 1939-1944: Życie codzienne*. Warszawa: Książka i Wiedza.

Hrytsak, Y. (2003). Crossroads of East and West: Lemberg, Lwow, L'viv on the Threshold of Modernity, *Austrian History Yearbook*, 34, s. 103-109. <https://doi.org/10.1017/S0067237800020452>

Jędraszczyk, K. (2021). Trzydzieści lat dekomunizacji na Ukrainie, *Rocznik Instytutu Europy* <https://doi.org/10.36874/RIESW.2021.2.7>

Środkowo-Wschodniej, 19(2), s. 125-145.

Kijowski Międzynarodowy Instytut Socjologii (KIIS) (2021). Attitudes Towards Historical Figures in Ukraine. Kijów: KIIS Report.

Link-Lenczowska, M. (red.) (2018). Architektura niepodległości w Europie Środkowej. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury.

Magocsi, P.R. (1996). A History of Ukraine. Toronto: University of Toronto Press.

Marples, D.R. (2016). Ukraine in Conflict: An Analytical Chronicle. Bristol: E-International Relations.

Motyka, G. (2011). Od rzezi wołyńskiej do akcji "Wisła". Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Nikitorowicz, J. (2004). Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa. Białystok: Wydawnictwo Trans Humana.

Ostaneck, A. (2017). Targi Wschodnie we Lwowie i ich znaczenie polityczne oraz gospodarcze dla miasta, regionu i Polski w świetle "Kwestionariusza w sprawie Targów Wschodnich" z 4 lutego 1928 roku, *Rocznik Kresowy*, 3, s. 119-141.

Parafianowicz, Z. (2022). Śniadanie pachnie trupem. Ukraina na wojnie. Warszawa: Mando.

Podhorodecki, L. (1993). Dzieje Lwowa. Warszawa: Wydawnictwo Volumen.

Radzka, R. (2006). Polsko-ukraiński spór o otwarcie Cmentarza Orląt Lwowskich w relacji prasy polskiej po 1989 roku, *Media - Kultura - Komunikacja Społeczna*, 2, s. 37-46.

Rędziński, K. (2016). Kontrowersje i konflikty w środowisku studenckim we Lwowie w latach 1919-1939, *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza. Pedagogika*, 25,(2), s. 435-447. <https://doi.org/10.16926/p.2016.25.85>

Serczyk, W.A. (2001). Historia Ukrainy. Wrocław: Ossolineum.

Serczyk, W.A. (2006). Semper fidelis. Dzieje legendy, Niepodległość i Pamięć, 13, 3(24), s. 11-37.

Sluga, G. (2001). The Problem of Trieste and the Italo-Yugoslav Border. Albany: SUNY Press.

Smith, A.D. (1986). The Ethnic Origins of Nations. Oxford: Blackwell.

Snyder, T. (2010). Bloodlands: Europe between Hitler and Stalin. New York: Basic Books.

Weber, M. (1978). Economy and society: An outline of interpretive sociology. Berkeley: University of California Press.

Wendland, A.V. (2002). Semper fidelis: Lwów jako narodowy mit Polaków i Ukraińców (1867- 1939), [w:] Lwów. Miasto - Społeczeństwo - Kultura. Studia z dziejów Lwowa, K. Karolczak (red.). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, s. 263-273.

Adam Tyszkiewicz Personifikacje Wisły na fontannach w Wiedniu i Berlinie na tle tradycji europejskich

Aurenhammer, H., Demus, K. (red.) (1967). Die Österreichische Galerie im Belvedere in Wien. Wien: Selbstverlag der Österreichischen Galerie Wien.

Avery, Ch. (1987). Giambologna. The Complete Sculpture. Oxford: Phaidon Christie's.

Białostocki, J. (1996). Nereidy w Kaplicy Zygmuntowskiej, [w:] Treści dzieła sztuki. Materiały sesji Stowarzyszenia Sztuki, Gdańsk, s. 81-97.

Brucher, G. (2007). Geschichte der venezianischen Malerei. Von den Mosaiken in San Marco bis zum 15. Jahrhundert. Köln: Böhlau Verlag.

Cosgrove, D. (1993). The Palladian Landscape. Leicester: Leicester University Press.

Dobrowolski, W. (1993). Głos w dyskusji dotyczy artykułu Tomasza Mikockiego, Porta Aurea, 1, s. 269-271.

Dombrowski, A. (1983). Deutsche Monumentalbrunnen im Kaiserreich. Hildesheim: Georg Olms.

Feist, P.H. (red.) (1987). Geschichte der deutschen Kunst 1848-1890. Leipzig: VEB E.A. Seemann Verlag.

Fietkiewicz, A. (red.) (2004). Pod znakiem swastyki. Gdańsk 1943-1944. Gdańsk: FINNA.

Fischer, K. (1994). Die Gedenkschriften aus dem Austriabrunnen, Wiener Geschichtsblätter, 49, s. 25-29.

Gais, R.M. (1978). Some Problems of River Gods Iconography, American Journal of Archeology, 82, s. 355-370. <https://doi.org/10.2307/504463>

Gembarzewski, G. (red.) (1921). Katalog wystawy napoleońskiej (Doby Księstwa Warszawskiego). Warszawa: Muzeum Narodowe - Muzeum Wojska.

Getka-Kenig, M. (2017). Pomniki publiczne i dyskurs zasługi w dobie "wskrzeszonej" Polski lat 1807-1830. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.

Górska, M. (2005). Polonia - Respublica - Patria. Personifikacja Polski w sztuce XV-XVIII wieku. Wrocław: Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego.

Grodzicki, S. (2012). Rzeczpospolita Krakowska, jej lata i ludzie. Kraków: Universitas. Grzesiuk-Olszewska, I. (2003). Warszawska rzeźba pomnikowa. Warszawa: Neriton.

Horowitz, M.C., Arizzoli, L. (2021). Bodies and Maps. Early Modern Personifications of the Continents. Leiden: Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004438033>

Kaczmarzyk, D. (1960). Osobliwe losy zaginionych rzeźb. Alegorie z łazienek odnalezione pod Pruszkowem, Stolica, 17, 3.08.1960, s. 11.

Kalinowski, L. (1989). Trytony, nereidy i walka bóstw morskich w dekoracji Kaplicy Zygmuntowskiej, [w:] Speculum artis. Treści dzieła sztuki w średniowieczu i renesansu. Warszawa: Państwowe Wydawnictwa Naukowe.

Kitzinger, F. (1960). I Mosaici di Monreale. Palermo: S. F. Flaccovio.

- Kwiatkowska, M. (1995). Rzeźbiarze warszawscy XIX w. Warszawa: Wydawnictwa Naukowe PWN.
- Landowski, R. (2008). Tczew w czasie i przestrzeni. Tczew: Kociński Kantor Edytorski.
- LÄ (1982). Lexikon der Ägyptologie, t. 4, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, s. 486-490.
- Lazzaro, C (2011). River Gods: Personifying Nature in Sixteenth-Century Italy, *Renaissance Studies*, 25 (1), s. 70-94. <https://doi.org/10.1111/j.1477-4658.2010.00708.x>
- Melbechowska-Luty, A., Szubert, P. (1993). Posągi i ludzie. Antologia tekstów o rzeźbie 1815-1889, t. 1, cz. 2. Warszawa: Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk.
- Meyer, A. (1897). Reinhold Begas. Bielefeld: Velhagen & Klasing.
- Mikocka-Rachubowa, K. (1993). Rzeźba polska w XIX wieku. Od klasycyzmu do symbolizmu. Katalog Zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Warszawa: Muzeum Narodowe.
- Mikocka-Rachubowa, K. (2004). Włoscy rzeźbiarze na dworze króla Stanisława Augusta, *Rocznik Historii Sztuki*, 29, s. 112-115.
- Mikocki, T. (1992). Antyczne pierwowzory fryzu Sieni Gdańskiej, *Porta Aurea*, 1, s. 251-267.
- Miziołek, J. (2002). Dekoracja rzeźbiarska dawnego domu hrabiego Andrzeja Zamoyskiego, obecnie jednego z budynków Uniwersytetu Warszawskiego, *Uniwersytet Warszawski*, 2(8), s. 15-17.
- Morton, H.V. (1966). *The Waters of Rome*. London: The Connoisseur And Michael Joseph.
- Moeller, G. (2002). Der Neptunbrunnen von Reinhold Begas in Berlin, *Jahrbuch der Berliner Museen*, 44, s. 129-165.
- Mossakowski, S. (1966). Pałac Stanisława Herakliusza Lubomirskiego w Puławach, *Biuletyn Historii Sztuki*, 28, s. 24-25.
- Mossakowski, S. (2007). Kaplica Zygmuntowska (1515-1533). Problematyka artystyczna i ideowa Muzoleum Króla Zygmunta I. Warszawa: Liber Pro Arte.
- Orłowicz, M. (1921). *Przewodnik po Gdańsku, Oliwie i Sopotach*. Warszawa: PTK.
- Ostrowski, J. (1991). *Personifications of Rivers in Greek and Roman Art*. Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Polaczek, J. (2005). *Sztuka i polityka w Księstwie Warszawskim: dzieje, formy, treści i dziedzictwo*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Ripa, C. (2008). *Ikonologia*, tłum. I. Kania. Kraków: Universitas.
- Rubinstein, R. (1984). The Renaissance Discovery of Antique River - God Personifications, [w:] *Scritti di Storia Dell'Arte in Onore di Roberto Salvini*. Firenze: Sansoni, s. 257-260.
- Sanfilippo, M. (1996). *Fountains of Rome*. London: Vendome Press.
- Sierakowski, J. (1812). *Architektura obejmująca wszelki gatunek Murowania i Budowania*, t. 1. Kraków: W Drukarni Akademickiej.
- Ślomiński, M. (1989). *Wasserklops und Neptunenbrunnen*. Berlin: Eigenverlag Marilla Ślomiński.
- Sobieszczański, F.M. (1857). *Przewodnik po Warszawie z planem miasta ozdobionym 10cią rycinami na stali*. Warszawa: Główny Skład w Kantorze Gazety Codziennej.
- K-a (1955). *Stolica*, 17, s. 5

Symmes, M. (red.) (1998). *Fountains. Splash and Spectacle, Water and Design from the Renaissance to the Present*. Washington: Smithsonian Institution.

Szubert, P. (1995). *Rzeźba polska przełomu XIX i XX wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.

Tolnay, Ch. (1948). *Michaelangelo, The Medici Chapel, t. III*. Princeton: Princeton University Press.

Tuan, Y.F. (1977a). *Topophilia: a study of environmental perception, attitudes, and values*. PrenticeHall, New Jersey: Englewood Cliffs Inc.

Tuan, Y.F. (1977b). *Space and Place. The Perspective of Experience*. London: Edward Arnold (Publishers) Ltd.

Tyszkiewicz, A. (2004). Błonica - przedstawienia choroby i jednego z jej pogromców Pierre'a Paula Emile'a Roux w sztuce XIX i XX wieku, [w:] *Zanim pojawił się COVID-19. Choroby, epidemie i pandemie w medycynie i humanistyce*, A. Nitsch-Osuch, A. Tyszkiewicz (red.). Warszawa: Warszawski Uniwersytet Medyczny Warszawa, s. 130-138.

Tylman (2003). *Tylman z Gameraen - Architekt Warszawy. Holender z pochodzenia. Polak z wyboru*. Warszawa: Zamek Królewski w Warszawie.

Wiercińska, J. (1968). *Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie*. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Wierzbicka, B. (1998). *Gmachy i wnętrza sejmowe w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwa Sejmowe.

Wilson, G. (1999). *Lud faraonów*, tłum. J. Aksamit. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.

Winkler, E. (1994). *Der Austriabrunnen auf der Freyung*, Wiener Geschichtsblätter, 49, s. 3-24.

Zieliński, T. (1991). *Religia starożytnej Grecji*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Zieliński, J. (1996). *Atlas dawnej architektury ulic i placów Warszawy: Śródmieście historyczne. T. 3: Dnachowskiego-Furmańska*. Warszawa: Towarzystwo Opieki nad Zabytkami.

Zlat, M. (1969). *Leżące figury zmarłych w polskich nagrobkach XVI w.* [w:] *Treści dzieła sztuki. Materiały sesji Stowarzyszenia Historyków Polskich*, Gdańsk, grudzień 1966. Warszawa: PWN.

Ewa Malinowska, Agnieszka Mirosz *Ginące krajobrazy wiejskie Mazowsza – przykład Zapilicza*

Audyt krajobrazowy województwa mazowieckiego (2024). Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego. Warszawa: Departament Polityki Przestrzennej i Gospodarki Nieruchomościami, <https://mazovia.pl> (dostęp: 12.04.2025).

Bański, J. (2011). Changes in agricultural land ownership in Poland in the period of the market economy, *Agricultural Economics*, 57(2), s. 93-101. <https://doi.org/10.17221/18/2010-AGRICECON>

Baum, A., Bell, P., Greene, T. (2004). *Psychologia środowiskowa*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Benko, M. (1958). Uwagi o zabytkach budownictwa drewnianego na Mazowszu południowo-wschodnim, *Ochrona Zabytków*, 11(1-2).

- Bernat, S., Kałamucka, W. (2011). Krajobraz w doświadczeniu mieszkańców wiejskich obszarów peryferyjnych, [w:] Wiejskie obszary peryferyjne - uwarunkowania i czynniki aktywizacji, M. Wesołowska (red.). Warszawa: Komisja Obszarów Wiejskich PTG.
- Bogdanowski, J. (red.) (1994). Problemy percepcji i kształtowania krajobrazu. Dziekanów Leśny: Ofic. Wydawn. Inst. Ekol. PAN.
- Chilik, P. (2011). Aby na wsi było ładniej. Warszawa: Fundacja Wspomagania Wsi.
- Chmielewski, T. (2012). Systemy krajobrazowe. Struktura - Funkcjonowanie - Planowanie. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ciechowicz, A. (red) (2006). 615 lat: Radzanów i okolice. Wydawnictwo Stowarzyszenia Oświatowego Sycyna.
- Corine Land Cover (CLC) (1990). European Environment Agency, <https://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover> (dostęp: 9.04.2025).
- Corine Land Cover (CLC) (2018). European Environment Agency. Version 2020_20u1, <https://land.copernicus.eu/pan-european/corine-land-cover> (dostęp: 9.04.2024).
- Czerwiński, T. (2001). Chałupy chłopskie na Mazowszu i ich wyposażenie w drugiej połowie XIX oraz na początku XX wieku, [w:] Dziedzictwo kulturowe Mazowsza. Archeologia-Architektura-Etnologia. Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Badań Naukowych im. Stanisława Herbsta.
- Degórska, B. 2010. Zmiany użytkowania ziemi i ich wpływ na krajobraz Polski w okresie transformacji. Przegląd Geograficzny, nr 82(3).
- Dudkiewicz, M., Durlak, W., Parzymies, M., Grela, E. (2014). Projekt koncepcyjny zagospodarowania siedliska wiejskiego na południowym Mazowszu. Lublin: Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie.
- Europejska Konwencja Krajobrazowa (2006). Sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz.U. 2006 nr 14, poz. 98), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=W-DU20060140098> (dostęp: 4.04.2025). <https://doi.org/10.1002/j.1551-8833.2006.tb07822.x>
- Fortuna-Antoszkiewicz, B., Kimic, K. (2007). Miejsce kapliczek i przydrożnych krzyży w krajobrazie terenów wiejskich Mazowsza. Warszawa: Teka Komisji Architektury Urbanistyki i Studiów Krajobrazowych PAN.
- Kałamucka, W. (2001). Doświadczenie i ocena krajobrazu kulturowego mieszkańców Lubelszczyzny (na wybranych przykładach), [w:] Krajobraz kulturowy - idee, programy, wyzwania, U. Myga-Piątek (red.). Sosnowiec: Prace Wydziału Nauk o Ziemi.
- Kulczyk, S. (2010). "Ginące krajobrazy" a turystyka - wzajemne korzyści czy konflikt?, [w:] Studia krajobrazowe a ginące krajobrazy, Chylińska D., Łach J. (red.). Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego.
- Kulczyk, S., Lewandowski, W. (2007). La identidad natural y cultural de la region; Su papel en El turismo polaco en America Latina. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Lewandowski, W., Szewczyk, R. (2008). Polska. Ginące krajobrazy. Warszawa: Wyd. Sport i Turystyka - MUZA SA

Lokalna Grupa Działania (2023). Lokalna Strategia Rozwoju 2023-2027. Lokalna Grupa Działania "Zapilicze dla gmin powiatu białobrzskiego, <https://zapilicze.pl/wp-content/uploads/2025/01/LSR-Zapilicze-wersja-ostateczna.pdf> (dostęp: 8.04.2024).

Lorenc-Karczewska, A., Witkowski, W. (2001). Co składa się na architekturę wsi, [w:] Każde miejsce opowiada swoją historię, czyli rzecz o dziedzictwie wiejskim, red. Marek Konopka. Poznań: Fundacja Fundusz Współpracy. Program Agrolinia 2000.

Majdecka-Strzeżek, A. (2003). Zieleń obiektów sakralnych w Polsce - tradycja i współczesność, [w:] Ogrody przyświątynne i klasztorne: rekonstrukcja, rewitalizacja, pielęgnacja. Wrocław: Stowarzyszenie "Ogrody Dolnośląskie".

Malinowska, E. (2012). Murzynowo - ginący krajobraz nadwiślańskiej wsi, [w:] Cywilizacja a środowisko - wyzwania i dylematy, Kantowicz E., Roge-Wiśniewska M. (red.). Warszawa: WGSR UW.

Mirosz, A. (2019). Zmiany krajobrazu kulturowego Zapilicza na przykładzie gminy Radzanów (praca dyplomowa), Warszawa: WGSR UW.

Myczkowski, Z., Marcinek, R., Siwek, A. (2009). Możliwości wdrożenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej i problem zachowania dziedzictwa kulturowego poprzez kształtowanie krajowej polityki przestrzennej rekomendacje do KZPK wykonane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, [w:] Koncepcja Przestrzennego zagospodarowania kraju 2008-2030. Warszawa: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.

Myga-Piątek, U. (2012). Krajobrazy kulturowe. Aspekty ewolucyjne i typologiczne. Katowice: Uniwersytet Śląski.

Główny Urząd Geodezji i Kartografii (2025). Ortofotomapa, Geoportal, <https://mapy.geoportal.gov.pl/> (dostęp: 9.04.2025).

Pietrzak, M. (2008). Krajobraz multisensoryczny i metody jego oceny, [w:] Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki, Młynarczyk Z., Zajadacz A. (red.). Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.

Pietrzykowska, K., Wojtatowicz, J. (2022). Zmiany w krajobrazie rolniczym Mazowsza i ich wpływ na wartości wypoczynkowe krajobrazu wynikające z obecności ptaków kurowatych (Phasianidae). Mazowsze. Studia Regionalne, 35.

Plit, J. (2016). Krajobrazy kulturowe Polski i ich przemiany. Warszawa: IGiPZ PAN.

Richling, A., Solon, J., Macias, A., Balon, J., Borzyszkowski, J., Kistowski, M. (red.) (2021). Regionalna geografia fizyczna Polski. Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 stycznia 2019 r. w sprawie sporządzania audytów krajobrazowych (2019). (Dz.U. 2019 poz. 394), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000394> (dostęp: 4.04.2025).

Solon, J. (2015). Krajobraz jako przestrzeń integrująca różne podejścia do ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz kształtowania warunków życia społeczeństwa, [w:] Krajobraz kulturowo-przyrodniczy z perspektywy społecznej, Ratajski S., Ziółkowski M. (red.). Warszawa: Polski Komitet ds. UNESCO, Narodowe Centrum Kultury.

Strategia Rozwoju Lokalnego kierowanego przez społeczność 2014-2020 (2015). Lokalna Grupa Działania "Zapilicze dla gmin powiatu białobrzskiego, <https://zapilicze.pl/wp-content/uploads/2020/02/LSR-po-poprawkach-bonus.pdf> (dostęp: 8.04.2024).

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radzanów 20. Urząd Gminy Radzanów, Uchwała nr VI/34/99.

Suchecka, A. (2009). Poszukiwanie wzorca krajobrazowo-kulturowego Mazowsza (praca dyplomowa). Warszawa: WGSR UW.

Tyszkiewicz, J. (2017). Dawne krajobrazy Mazowsza, [w:] Przyroda województwa mazowieckiego i jej antropogeniczne zagrożenia, Richling A., Malinowska E. (red.). Warszawa: Wyd. Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. 2015 poz. 774),
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150000774> (dostęp: 4.04.2025).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20031621568> (dostęp: 10.04.2025).

Wolski, P. (1995). Jakość krajobrazu w skali miejsca i regionu. Materiały konferencji "Jakość krajobrazu - jakość życia" - Płock. Warszawa: PAEK.

Aleksandra Korpysz-Wiśniewska **Różne oblicza turystyki literackiej – kontekst edukacyjny**

Anne Frank House Annual Report 2023.

Baleiro, R., Quinteiro, S. (2018). Key concepts in literature and tourism studies. Lizbona: Universidade de Lisboa. Faculdade de Letras. Centro de Estudos Comparatistas. Erkoçi, I. (2024). Enhancing Students' Interest in Literature through Literary Tourism, LIT&TOUR - International Journal of Literature and Tourism Research (IJLTR), 4, s. 43-50.

Hoppen, A., Brown, L., Fyall, A. (2014). Literary tourism: Opportunities and challenges for the marketing and branding of destinations?, Journal of Destination Marketing & Management, 3, s. 37-47. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2013.12.009>

Jaskuła, S. (2024). Jak turystyka kulturowa może efektywnie wspomagać współczesne procesy edukacyjne i wychowawcze? - wypowiedź w ramach Gnieźnieńskiego Forum Ekspertów Turystyki Kulturowej, Turystyka Kulturowa, nr 131(2/24), s. 182-183. <https://doi.org/10.62875/tk.v2i131.1489>

Korpysz-Wiśniewska, A. (2021). Potencjał literacki miast europejskich w kontekście wizerunkowym i turystycznym (manuskrypt rozprawy doktorskiej). Warszawa: Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski.

Kowalczyk, A. (2008). Współczesna turystyka kulturowa - między tradycją a nowoczesnością, [w:] Turystyka kulturowa. Spojrzenie geograficzne, A. Kowalczyk (red.). Warszawa: Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, s. 9-57.

Kowalczyk, A. (red.) (2010). Turystyka zrównoważona. Warszawa: PWN.

Rossetti, G., Quinn, B. (2019). Learning at Literary Festivals, [w:] Literary Tourism: Theories, Practice and Case Studies, red. I. Jenkins, L.A. Lund. Wallingford: CABI, s. 93-111.
<https://doi.org/10.1079/9781786394590.0093>

Shakespeare Birthplace Trust (2023). Annual Report 2023.

Techmańska, B. (2018). Muzeum Pana Tadeusza - instytucja inna niż wszystkie..., Edukacja - Technika - Informatyka, 3(25), s. 33-43. <https://doi.org/10.15584/eti.2018.3.3>

ONZ-WTO (1995). Terminologia turystyczna: zalecenia WTO. Warszawa: ONZ-WTO.

Weźgowiec, B. (2024). Jak turystyka kulturowa może efektywnie wspomagać współczesne procesy edukacyjne i wychowawcze? - wypowiedź w ramach Gnieźnieńskiego Forum Ekspertów Turystyki Kulturowej, Turystyka Kulturowa, 131(2/24), s. 164-170 <https://doi.org/10.62875/tk.v2i131.1489>

Źródła internetowe

Facebook. Muzeum Pana Tadeusza (2025), <https://www.facebook.com/panatadeusza> (dostęp: 5.05.2025).

Muzeum Pana Tadeusza. O Muzeum Pana Tadeusza, <https://muzeumpanatadeusza.ossolineum.pl/o-muzeum/> (dostęp: 5.05.2025).

Mingins, P. (2024). Mary Arden's Farm closes to the public, <https://leamingtonobserver.co.uk/news/mary-ardens-farm-closes-to-the-public-51294/> (dostęp 3.05.2025).

London Zoo. Reptile House history, <https://www.londonzoo.org/zoo-stories/history-of-london-zoo/reptile-house-history> (dostęp: 26.05.2025).

Anne Frank Stichting. Sixth Montessori school, <https://research.annefrank.org/en/locaties/aa7d60c3-6d94-4f52-a729-96440eeb4d5f/> (dostęp: 2.05.2025).

Rocco Forte Hotels. J.K. Rowling Suite, <https://www.roccofortehotels.com/hotels-and-resorts/the-balmoral-hotel/accommodation/jk-rowling-suite/> (dostęp: 3.05.2025).

Shakespeare Birthplace Trust. Education, <https://www.shakespeare.org.uk/education/> (dostęp: 3.05.2025).

Shakespeare Birthplace Trust. William Shakespeare Biography, <https://www.shakespeare.org.uk/explore-shakespeare/shakespedia/william-shakespeare/william-shakespeare-biography/> (dostęp: 3.05.2025).

Holy Trinity Church. Shakespeare, <https://www.stratford-upon-avon.org/shakespeare> (dostęp 3.05.2025).

Warner Bros. Studio Tour London, <https://www.wbstudiotour.co.uk/> (dostęp: 26.05.2025).

Wikipedia. Harry Potter (seria powieści), [https://pl.wikipedia.org/wiki/Harry_Potter_\(seria_powie%C5%9Bci\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Harry_Potter_(seria_powie%C5%9Bci)) (dostęp: 25.04.2025).

UN Tourism (2025). Tourism and Culture, <https://www.unwto.org/tourism-and-culture> (dostęp: 4.05.2025).

Acharya, S., Mekker, M. (2024). Acceptance and demand of autonomous vehicles for long-distance recreational travel: An investigation based on a survey of visitors to US national parks, *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, No. 186. <https://doi.org/10.1016/j.tra.2024.104157>

Alejsiak, B. (2018). Międzynarodowa turystyka edukacyjna a rozwój osobisty i zawodowy młodzieży studenckiej, *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*, 37(1).

Cook, S., Perry, T., Ward, G. (1999). USA - część zachodnia. Bielsko-Biała: Wydawnictwo Pascal. Díaz-Pérez, F.M., García-Gonzalez, C.G., Fyall, A., Fu, X., Deel, G., Fernandez-Hdez,

C. (2025). The altered perceptions of visitors to national parks: A comparison between a pre and post-covid-19 periods, *Social Sciences & Humanities Open*, 11.

Griggs, N., Lacey, G.T. (2022). Barriers and limitations to national park visitation by millennials: Perceptions from second-generation Australians, *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3. <https://doi.org/10.1016/j.annale.2022.100074>

Kidane, E.E., Kiros, S., Berhe, A., Girma, Z. (2024). Human-wildlife conflict and community perceptions towards wildlife conservation in and around a biodiverse National Park, Northern Ethiopia, *Global Ecology and Conservation*, 54. <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2024.e03072>

Laine, D., Laine, B., O'Gara, G. (2000). *National Parks of the American West*. Chicago: IDG Books Worldwide Inc.

Mateer, T.J., Taff, B.D., Miller, Z.D., Lawhon, B. (2020). Using visitor observations to predict proper waste disposal: A case study from three US national parks, *Current Research in Environmental Sustainability*, 1, s. 16-22. <https://doi.org/10.1016/j.crsust.2020.01.001>

Melstrom, R.T. Vasarhely, L. (2019). Modeling recreation demand and fees at national parks, *Annals of Tourism Research*, 77, s. 175-178. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2018.12.020>

Miller, N.P. (2008). US National Parks and management of park soundscapes: A review, *Applied Acoustics*, 69, s. 77-92. <https://doi.org/10.1016/j.apacoust.2007.04.008>

Miller-Rushing, A.J. Athearn, N., Blackford, T., Brigham, C., Cohen, L., Cole-Will, R., Edgar, T., Ellwood, E.R., Fisichelli, N., Flanagan, C., Gallinat, A.S., Gibson, A., Hubbard, A., McLane, S., Nydick, K., Primack, R.B, Sachs, S., Super, P.E. (2021). COVID-19 pandemic impacts on conservation research, management, and public engagement in US national parks, *Biological Conservation*, 257. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2021.109038>

Pascal (1998). USA Część zachodnia. Bielsko-Biała: Przewodnik Pascal.

Rogowski, M., Zawilinska, B., Hibner, J. (2025). Managing tourism pressure: Exploring tourist traffic patterns and seasonality in mountain national parks to alleviate overtourism effects, *Journal of Environmental Management*, 373. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2024.123430>

Sparklin, B.D., Doherty, K.E., Rodhouse, T.J., Lonneker, J.J., Spaak, J., Cross, T.B., Warren,

J.M. (2024). An Assessment of Conservation Opportunities Within Sagebrush Ecosystems of US National Parks and Wildlife Refuges, *Rangeland Ecology & Management*, 97, s. 94-106. <https://doi.org/10.1016/j.rama.2024.09.005>

Turoś, L. (1997). Wprowadzenie do wiedzy o turystyce edukacyjnej. Warszawa: Stowarzyszenie Oświatowców Polskich.

UN Tourism (2025). www.unwto.org (dostęp: 8.02.2025). UNWTO (2025). World Tourism Barometer. Madrid: UN Tourism.

Vázquez-Rodríguez, P., Romero-Castro, N., Šević, A., Quiñoá-Piñeiro, L. (2024). (Un)willingness to pay to visit a national park from a sustainable entrepreneurial tourism perspective, Journal of Destination Marketing & Management. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2024.100933>

Vis, C., Abbot, K., Guujaaw, N., Harpur, C., Lee, L., Shepherd, P., Tate, P., Turgeon, S., Beynon, B. (2024). Building collaborative monitoring programs to manage for ecological sustainability in multi-use marine protected areas: Parks Canada's national marine conservation areas, Marine Policy, 167. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2024.106249>

Xiao, H. (2024). Study on ecotourism environmental carrying capacity in Wuyishan National Park Southwest Survey and Parks, International Journal of Geoheritage and Parks, 12. <https://doi.org/10.1016/j.ijgeop.2024.11.006>

Zou, S.S., Pitas, N.A., Jin Cho, S., Yoon, H. (2024). The moderating effect of place attachment on visitors' trust and support for recreational fees in national parks, Journal of Environmental Psychology, 98. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2024.102412>

Źródła internetowe

www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance – UN Tourism DashBoard (dostęp: 20.02.2025).

www.morethanjustparks.com/list-of-national-parks-by-state (dostęp: 8.02.2025).

www.nationalparks.org/explore/parks/yosemite-national-park (dostęp: 8.07.2025).

www.nps.gov/badl/learn/education/educational-resources.htm (dostęp: 8.07.2025).

www.grandcanyon.org/protect-grand-canyon/projects/visitor-experiences-education (dostęp: 8.07.2025).

www.nps.gov/romo/learn/education/index.htm (dostęp: 8.07.2025).

www.nationsclassroomtours.com/blog/3-reasons-to-visit-bryce-and-zion-national-parks-on-your-school-trip (dostęp: 8.07.2025).

www.continue.utah.edu/noncredit/class/prtl_256_hiking_arches_national_park (dostęp: 8.07.2025).

www.guidealong.com/tour/capitol-reef (dostęp: 8.07.2025).

www.eastzionadventures.com/hiking-tours/bryce-canyon-day (dostęp: 8.07.2025).

www.guidealong.com (dostęp: 8.07.2025).

www.guidealong.com/tour/saguaro-national-park-tour (dostęp: 8.07.2025).

www.guidealong.com/tour/petrified-forest-national-park-tour (dostęp: 8.07.2025).

<https://www.newmexico.org/places-to-visit/regions/southeast/white-sands-national-park> (dostęp: 8.07.2025).

Karolina Sitnik **GIS w studiach miejskich**

- Aburas, M.M., Abdullah, S.H., Ramli, M.F., Ash'aari, Z.H. (2017). Measuring and mapping urban growth patterns using remote sensing and GIS techniques, *Pertanika Journal of Scholarly Research Reviews*, 3(1).
- Andrzejewska, M., Baranowski, M., Rusztecka, M. (2005). Geowizualizacja w procesie planowania przestrzennego, *Roczniki Geomatyki-Annals of Geomatics*, 3(4), s. 11-15.
- Arampatzis, G., Kiranoudis, C. T., Scaloubacas, P., Assimacopoulos, D. (2004). A GISbased decision support system for planning urban transportation policies, *European Journal of Operational Research*, 152(2), s. 465-475. [https://doi.org/10.1016/S0377-2217\(03\)00037-7](https://doi.org/10.1016/S0377-2217(03)00037-7)
- Beger, M., Połom, M. (2016). Wykorzystanie programu ArcGIS w analizach funkcjonowania transportu miejskiego na przykładzie komunikacji publicznej w Gdańsku, *Autobusy: Technika, Eksploatacja, Systemy Transportowe*, 17(11), s. 16-21.
- Berge, E.I., Van Nes, A., Reksten, C.H. (2022). Spatial and social segregation in Bergen, [w:] 13th Space Syntax Symposium. Bergen. <https://doi.org/10.3390/su13115785>
- Brown, G., Reed, P., Raymond, C.M. (2020). Mapping place values: 10 lessons from two decades of public participation GIS empirical research, *Applied Geography*, 116, 102156. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2020.102156>
- Carsjens, G.J., Ligtenberg, A. (2007). A GIS-based support tool for sustainable spatial planning in metropolitan areas, *Landscape and urban planning*, 80(1-2), s. 72-83. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2006.06.004>
- Chmielewska, M.E., Łepkowska, E. (2014). Zastosowanie narzędzi GIS do analizy planu miasta w morfologii miast, *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 16. <https://doi.org/10.18778/1508-1117.16.11>
- Cutts, B.B., Darby, K.J., Boone, C.G., Brewis, A. (2009). City structure, obesity, and environmental justice: An integrated analysis of physical and social barriers to walkable streets and park access, *Social Science & Medicine*, 69(9), s. 1314-1322. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.08.020>
- Ilieva, N., Kazakov, B., Genchev, S., Ravnachka, A., Stoyanova, V. (2020). Application of GIS in spatial segregation measurement (a case study of Plovdiv, Bulgaria), *Proceedings*, 1, s. 94-109.
- Kaczorowski, J. (2021). Wykorzystanie analiz sieciowych GIS w planowaniu lokalizacji przystanków komunikacji miejskiej na przykładzie miasta Brzeg Dolny, *Transport Miejski i Regionalny*, 9, s. 12-19.
- Koomen, E., Kaufholz, R., Rietveld, P., Scholten, H.J. (2004). 3D-GIS and Urban Volume: applying the third dimension in a morphological study of the Amsterdam Urban Landscape, [w:] AGILE 2004 Conference (s. 139-147). Athens: Crete University Press.
- Mansour, S., Al-Belushi, M., Al-Awadhi, T. (2020). Monitoring land use and land cover changes in the mountainous cities of Oman using GIS and CA-Markov modelling techniques, *Land Use Policy*, 91, 104414. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104414>
- McCall, M.K. (2003). Seeking good governance in participatory-GIS: a review of processes and governance dimensions in applying GIS to participatory spatial planning, *Habitat International*, 27(4), s. 549-573. [https://doi.org/10.1016/S0197-3975\(03\)00005-5](https://doi.org/10.1016/S0197-3975(03)00005-5)

McCall, M.K. (2004). Can participatory-GIS strengthen local-level spatial planning? Suggestions for better practice, [w:] 7th International Conference on GIS for Developing Countries (GISDECO 2004). Skudai, Johor, Malezja

Miszewska, B. (1997). Struktura przestrzenna Wrocławia ze szczególnym uwzględnieniem morfologii miasta (zbiór publikacji stanowiących rozprawę habilitacyjną). Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.

Mohammed, S., Alkhereibi, A.H., Abulibdeh, A., Jawarneh, R.N., Balakrishnan, P. (2023). GIS-based spatiotemporal analysis for road traffic crashes; in support of sustainable transportation Planning, *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*, 20, 100836.
<https://doi.org/10.1016/j.trip.2023.100836>

Mordwa, S. (2013). Zastosowanie GIS w badaniach przestępczości, *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 14(2), s. 77-92. <https://doi.org/10.18778/1508-1117.14.06>

Moreno, C. (2016). La ville du quart d'heure: pour un nouveau chrono-urbanisme, *La Tribune*. 5 października 2016, <https://www.latribune.fr/regions/smart-cities/la-tribune-de-carlos-moreno/la-ville-du-quart-d-heure-pour-un-nouveau-chrono-urbanisme-604358.html> (dostęp: 3.10.2025).

Mrozik, K., Bossy, M., Zaręba, K. (2012). Polityka przestrzenna gmin wiejskich na tle zmian zagospodarowania przestrzennego wynikających z suburbanizacji, *Rocznik Ochrona Środowiska*, 14, s. 761-771

Omar, M.J., Ismaeel, E.H., Mustafa, F.A. (2022). Long-term expansion plan of intermediate cities using GIS: the case of Sinjar city, Iraq, *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 7(3), s. 863-873. <https://doi.org/10.18280/ijstdp.170316>

Prus, B., Salata, T., Gawroński, K. (2016). Zastosowanie metod GIS do oceny stopnia presji inwestycyjnej w zakresie działalności deweloperskiej na przykładzie strefy podmiejskiej Krakowa, *Czasopismo Inżynierii Lądowej, Środowiska i Architektury*, 63, s. 227-290.
<https://doi.org/10.7862/rb.2016.129>

Razeghi, M., Hajinezhad, A., Naseri, A., Noorollahi, Y., Moosavian, S.F. (2023). Multi-criteria decision-making for selecting a solar farm location to supply energy to reverse osmosis devices and produce freshwater using GIS in Iran, *Solar Energy*, 253, s. 501-514.
<https://doi.org/10.1016/j.solener.2023.01.029>

Sorensen, A. (1999). Land readjustment, urban planning and urban sprawl in the Tokyo metropolitan area, *Urban Studies*, 36(13), s. 2333-2360. <https://doi.org/10.1080/0042098992458>

Stewart, D.J., Yin, Z.Y., Bullard, S.M., MacLachlan, J.T. (2004). Assessing the spatial structure of urban and population growth in the Greater Cairo area, Egypt: a GIS and imagery analysis approach, *Urban Studies*, 41(1), s. 95-116. <https://doi.org/10.1080/0042098032000155704>

Sydorów, M. (2024). Suburbanizacja wewnątrzmijska a dostępność transportowa. Studium przypadku Warszawy. IV Interdyscyplinarna Konferencja "Warszawa w Świetle Badań Naukowych" 2024. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323569817.pp.266-284>

Wong, D.W. (2003). Implementing spatial segregation measures in GIS, *Computers, Environment and Urban Systems*, 27(1), s. 53-70. [https://doi.org/10.1016/S0198-9715\(01\)00018-7](https://doi.org/10.1016/S0198-9715(01)00018-7)

Zambrano-Asanza, S., Quiros-Tortos, J., Franco, J.F. (2021). Optimal site selection for photovoltaic power plants using a GIS-based multi-criteria decision making and spatial overlay with electric load,

Renewable and Sustainable Energy Reviews, 143, 110853.
<https://doi.org/10.1016/j.rser.2021.110853>

Izabela Karsznia, Karolina Wereszczyńska, Albert Adolf, Iga Ajdacka
Wystarczająco dobrze, czyli jak? O tym, jak sztuczna inteligencja i uczenie maszynowe może pomóc w opracowaniu map

Adolf, A., Karsznia, I. (2024). The use of graph convolutional networks in road selection for smallscale maps design. Abstracts of the International Cartographic Association, t. 7, z. 2.
<https://doi.org/10.5194/ica-abs-7-2-2024>

Ajdacka, I., Karsznia, I. (2023). The use of machine learning to automate the selection of rivers for small-scale maps. Workshop on CartoAI: AI for Cartography, GIScience 2023, Leeds, United Kingdom, 12 September 2023, <https://tinyurl.com/ynxnpbmd> (dostęp: 2.05.2025).

Brassel, K., Weibel, R. (1988). A review and conceptual framework of automated map generalization, International Journal of Geographical Information Systems, 2(3), s. 229-244.
<https://doi.org/10.1080/02693798808927898>

Burghardt, D., Duchêne, C., Mackaness, W. (2014). Abstracting Geographic Information in a Data Rich World: Methodologies and Applications of Map Generalisation. Springer.
<https://doi.org/10.1007/978-3-319-00203-3>

Cebrykow, P. (2017). Cartographic generalization yesterday and today, Polish Cartographical Review, 49(1), s. 5-15. <https://doi.org/10.1515/pcr-2017-0001>

Chrobak, T. (1999). Badanie przydatności trójkąta elementarnego w komputerowej generalizacji kartograficznej. Kraków: AGH Uczelniane Wydawnictwa Naukowo-Dydaktyczne.

Chrobak, T. (2005). Komputerowa redakcja kartograficzna wspomagana automatyczną generalizacją. Geoinformatica Polonica nr 7. Kraków: Polska Akademia Umiejętności w Krakowie.

Chrobak, T., Kozioł, K., Szostak, M., Żukowska, M. (2007). Podstawy cyfrowej generalizacji kartograficznej. Kraków: Wydawnictwa AGH.

Courtial, A., El Ayedi, A., Touy, G., Zhang, X. (2020). Exploring the potential of deep learning segmentation for mountain roads generalisation, ISPRS International Journal of Geo-Information, 9(5), s. 338. <https://doi.org/10.3390/ijgi9050338>

Duchêne, C., Baella B., Brewer C.A., Burghardt D., Battenfield B.P., Gaffuri J., Käuferle D., Lecordix F., Maugeais E., Nijhuis R., Pla M., Post M., Regnauld N., Stanislawski L.V., Stoter J., Tóth K., Urbanke S., van Altena V., Wiedemann A. (2014). Generalisation in practice within national mapping agencies, [w:] Abstracting geographic information in a data rich world: Methodologies and applications of map generalisation, D. Burghardt, C. Duchêne, W. Mackaness (red.). Springer, s. 329-392.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-00203-3_11

Goodfellow, I., Bengio, Y., Courville, A. (2016). Deep learning. Cambridge, MA: MIT Press.

Kang, Y., Gao, S., Roth, R. (2024). Artificial intelligence studies in cartography: A review and synthesis of methods, applications, and ethics, Cartography and Geographic Information Science, 51(1), s. 1-32.
<https://doi.org/10.1080/15230406.2023.2295943>

- Karsznia, I., Weibel, R. (2018). Improving settlement selection for small-scale maps using data enrichment and machine learning, *Cartography and Geographic Information Science*, 45(2), s. 111-127. <https://doi.org/10.1080/15230406.2016.1274237>
- Karsznia, I., Sielicka, K. (2020). When traditional selection fails: How to improve settlement selection for small-scale maps using machine learning, *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 9(4), s. 230. <https://doi.org/10.3390/ijgi9040230>
- Karsznia, I., Wereszczyńska, K., Weibel, R. (2022). Make it simple: Effective road selection for small-scale map design using decision-tree-based models, *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 11(8), s. 457. <https://doi.org/10.3390/ijgi11080457>
- Karsznia, I. (2023). Machine learning and geospatial technologies, [w:] *The Routledge Handbook of Geospatial Technologies and Society*, A.J. Kent, D. Specht (red.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780367855765-25>
- Kozioł, K. (2006). Eliminacja obiektów liniowych z zastosowaniem regionów strukturalnych na przykładzie sieci drogowej, *Annals of Geomatics*, 4(3), s. 109-117.
- Kozioł, K., Żukowska, M. (2007). Zastosowanie metody Chrobaka upraszczania linii w rastrowych technikach pozyskiwania danych, *Annals of Geomatics*, 4(3), s. 227-238.
- Lisiewicz, M., Karsznia, I. (2021). Verifying and exploring settlement selection rules and variables for small-scale maps using decision tree-based models, *Geographical Analysis*, 53(3), s. 560-587. <https://doi.org/10.1111/gean.12246>
- Mackaness, W., Ruas, A., Sarjakoski, L. (2007). *Generalisation of Geographic Information: Cartographic Modelling and Applications*. Elsevier.
- McMaster, R.B., Shea, K.S. (1988). Cartographic generalization in a digital environment: A framework implementation in a geographic information system, [w:] *GIS/LIS '88 Proceedings*, San Antonio, Texas, s. 240-249.
- McMaster, R.B., Shea, K.S. (1992). *Generalization in Digital Cartography*. Washington, DC: Association of American Geographers.
- McCarthy, J. (2007). What is artificial intelligence? <https://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai.pdf> (dostęp: 2.05.2025).
- Morrison, J. (1974). A theoretical framework for cartographic generalization with emphasis on the process of symbolization, *International Yearbook of Cartography*, 14, s. 15-127.
- Nickerson, B.G. (1988). Automated cartographic generalization for linear features, *Cartographica*, 25(3), s. 15-66. <https://doi.org/10.3138/4144-3U7G-MW01-1Q72>
- Ratajski, L. (1967). Phenomenes des points de generalisation, *International Yearbook of Cartography*, 7, s. 143-151.
- Ratajski, L. (1973). Rozważania o generalizacji kartograficznej, *Polski Przegląd Kartograficzny*, 5(1), s. 49-55; 5(3), s. 103-110.
- Raposo, P., Touya, G., Bereuter, P. (2020). A change of theme: The role of generalization in thematic mapping, *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 9(6), s. 371. <https://doi.org/10.3390/ijgi9060371>

Regnault, N. (2015). 1Generalise: A flexible and easy to manage generalisation tool. NMA Symposium 2015 - Program and Presentations, 2. Amsterdam, The Netherlands: EuroSDR Commission on Data Specifications & ICA Commission on Generalisation and Multiple Representation, https://kartographie.geo.tu-dresden.de/downloads/ica-gen/workshop2014/genemr2014_submission_10.pdf (dostęp: 2.05.2025).

Stoter, J., Post M., van Altena V., Nijhuis R., Bruns B. (2014). Fully automated generalization of a 1:50k map from 1:10k data, Cartography and Geographic Information Science, 41(1), s. 1-13. <https://doi.org/10.1080/15230406.2013.824637>

Stoter, J., Post M., van Altena V., Burghardt D., Duchêne, C. (2016). Automated generalisation within NMAs in 2016. International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences, XLI-B4. XXIII ISPRS Congress, Prague, Czech Republic, 12-19 July 2016, <https://isprs-archives.copernicus.org/articles/XLI-B4/647/2016/> (dostęp: 2.05.2025). <https://doi.org/10.5194/isprsarchives-XLI-B4-647-2016>

Topol, E. (2019). Deep medicine: How artificial intelligence can make healthcare human again. New York: Basic Books. Touya, G., Zhang, X., Lokhat, Z. (2019). Is deep learning the new agent for map generalization?, International Journal of Cartography, 5(2-3), s. 142-157. <https://doi.org/10.1080/23729333.2019.1613071>

Maksym Łaszewski Źródła nizinne jako wskaźniki przekształcenia środowiska przyrodniczego

de Almeida Ribeiro Carvalho, M., Botero, W.G., de Oliveira, L.C. (2022). Natural and anthropo-genic sources of potentially toxic elements to aquatic environment: a systematic literature review, Environmental Science and Pollution Research, 29, s. 51318-51338. <https://doi.org/10.1007/s11356-022-20980-x>

Bajkiewicz-Grabowska, E. (2020). Hydrologia ogólna. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Baścik, M., Chełmicki, W. (2004). Źródło jako obiekt badań interdyscyplinarnych, [w:] Przyroda - Człowiek - Bóg, B. Izmańłow (red.). Kraków: Wydawnictwa IGiPZ UJ, s. 149-170.

Baścik, M., Chełmicki, W. (2006). Interdyscyplinarne badania źródeł, Regionalne Studia Ekologiczno-Krajobrazowe, Problemy Ekologii Krajobrazu, 16(1), s. 339-350.

Bieliński, J. (1876). Zakład Przyrodo-Leczniczy dra Bielińskiego w Nowem Mieście nad Pilicą. Warszawa: Drukiem Józefa Ungera.

Bojarczuk, A., Rajwa-Kuligiewicz, A., Siwek, J., Żelazny, M., Szubert-Pufelska, M. (2024). Spring water resources in the Tatra Mountains, Journal of Water and Land Development, 62, s. 166-173. <https://doi.org/10.24425/jwld.2024.151564>

Buczyński, S., Rzonca, B. (2013). Wstępne wyniki badań hydrogeologicznych źródeł w Górach Orlickich (Rejon Zieleńca i Zakouti), Biuletyn Państwowego Instytutu Geologicznego, 456, s. 45-50.

Caro-Borrero, A., Carmona-Jiménez, J., Temis-García, L., Martínez-Moreno, M. (2024). The springs are untouchable": amid community management and government neglect, the last springs in peri-urban areas of Mexico City, Urban Ecosystems, 27, s. 545-562. <https://doi.org/10.1007/s11252-023-01453-6>

Chauhana, R., Shrestha, A., Oh, S.E., Gurung, A. (2023). The degradation of spring water resources in Nepal: some policy gaps, *Water Policy*, 25(4), s. 338-358. <https://doi.org/10.2166/wp.2023.159>

Chełmicki, W. (2001). Źródła Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej i Miechowskiej. Kraków Wydawnictwa IGIPZ UJ.

Chlost, I., Fac-Beneda, J. (2024). Znaczenie, wykorzystanie i ochrona wypływów wód podziemnych w województwie pomorskim, *Czasopismo Geograficzne*, 95(2), s. 55-182. <https://doi.org/10.12657/czageo-95-07>

Cygański, K., Woźniak, E. (1997). Mapa hydrogeologiczna Polski w skali 1:50000, arkusze Warszawa Wschód i Warszawa Zachód. Warszawa: Państwowy Instytut Geologiczny.

Dmowski, I. 2024. Cechy fizyczno-chemiczne wód źródeł w dolinie Mrownej (maszynopis pracy licencjackiej), WGSU UW.

Dziedziczak, R. (2006). Antropomineralne wody źródeł Warszawy, *Przegląd Geologiczny*, 54(11), s. 982-986.

Ferencz, B., Dawidek, J., Bronowicka-Mielniczuk, U. (2022). Alteration of yield and springs number as an indicator of climate changes: Case study of Eastern Poland, *Ecological Indicators*, 138. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2022.108798>

Franczak, P. (2013). Źródła wód mineralnych na obszarze wschodniej części Beskidu Żywieckiego, *Rocznik Babiogórski*, 14, s. 101-108.

Humnicki, W. (2015). Zmiany wydajności monitorowanych źródeł w Pienińskim Parku Narodowym w latach 2003-2014 (Pieniński Pas Skałkowy), *Przegląd Geologiczny*, 63(10/1), s. 750-755.

Jackowski, A., Soljan, I. (2002). Środowisko przyrodnicze a sacrum, *Peregrinus Cracoviensis*, 12, s. 29-50.

Jekatierynczuk-Rudczyk, E., Zieliński, P., Puczek, K., Micun, K., Puczyłowska, E. (2022). The Role of the Catchment Area in Shaping Water Quality in the Lowland Springs of the Knyszyn Forest (NE Poland), *Water*, 14, 3202. <https://doi.org/10.3390/w14203202>

Jekatierynczuk-Rudczyk, E., Puczek, K. (2024). Ecohydrological role of groundwater outflows in the functioning of the ecotone zone in Lake Jacno, Poland, *Journal of Water and Land Development*, 62, s. 185-192. <https://doi.org/10.24425/jwld.2024.151566>

Jokiel, P., Michalczyk, Z. (2019). Źródła Polski - zachować dla przyszłości, *Prace Geograficzne*, 157, s. 7-31. <https://doi.org/10.4467/20833113PG.19.007.10623>

Kita, J. (2016). Zapomniane polskie uzdrowiska. Łódź: Księży Młyn Dom Wydawniczy.

Kresic, N. (2010). Types and classifications of springs, [w:] *Groundwater Hydrology of Springs*, <https://doi.org/10.1016/B978-1-85617-502-9.00002-5>

N. Kresic, Z. Stevanovic (red.). Butterworth-Heinemann, s. 31-85.

Krogulec, E., Gruszczyński, T., Kowalczyk, S., Małecki, J.J., Porowska, D., Sawicka, K., Trzeciak, J., Wojdalska, A., Zabłocki, S., Zaszewski, D. (2022). Causes of groundwater level and chemistry changes in an urban area; a case study of Warsaw, Poland, *Acta Geologica Polonica*, 72(4). <https://doi.org/10.24425/agp.2022.142645>

Kużawa, R., Gutry-Korycka, M. (2002). Źródła Skarpy Warszawskiej, *Prace i Studia Geograficzne*, 31, s. 257-278.

Kuchcik, M., Błażejczyk, K., Miętus, M., Biernacik, D. (2014). Urban climate research in Warsaw: The results of microclimate network measurements, *Geographia Polonica*, 87(4), s. 491-504.
<https://doi.org/10.7163/GPol.2014.33>

Łaszewski, M., Stępniewski, K., Kowalczyk, P., Malinowska, W., Skorupa, W., Sobkowicz, A., Żaba, K. (2024). Cechy fizyczno-chemiczne wód źródeł okolic Nowego Miasta nad Pilicą, *Acta Geographica Lodziensia*, 115, s. 83-98. <https://doi.org/10.26485/AGL/2024/115/4>

Łaszewski, M., Suchożębski, J., Dmowski, I., Staszak, M. (2025). Small springs in a big city: Status, stressors, and long-term changes of their water properties across Warsaw, *Journal of Water and Land Development*, 65, s. 15-23. <https://doi.org/10.24425/jwld.2025.154246>

Macioszczyk, A., Dobrzyński, D. (2002). *Hydrogeochemia strefy aktywnej wymiany wód podziemnych*. Warszawa: PWN.

Małecki, J. (1997). Hydrochemiczna charakterystyka Niebieskich Źródeł, *Acta Universitatis Lodzianis - Folia Geographica Physica*, 2(2), s. 115-131

Marosz, M., Miętus, M., Biernacik, D. (2023). Features of multiannual air temperature variability in Poland (1951-2021), *Water*, 14(2). <https://doi.org/10.3390/atmos14020282>

Matsuyama, H. (2014). Global warming and urbanization affect spring water temperatures in Tokyo, Japan, *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 18, 8th International Symposium of the Digital Earth (ISDE8) 26-29 August 2013. Sarawak: Kuching. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/18/1/012102>

Michalczyk, Z. (red.) (2001). *Źródła Wyżyny Lubelskiej i Rostocza*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Michalczyk, Z. 2007. Źródła w badaniach geograficznych, [w:] *Źródła Polski. Wybrane zagadnienia krenologiczne*, red. P. Jokiel, P. Moniewski, M. Ziułkiewicz, Wydział Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 35-42.

Moniewski, P. (2004). Źródła okolic Łodzi, *Acta Geographica Lodziensia*, 87.

Moniewski, P. (2007). Zagadnienia terminologiczne i współczesne kierunki badań krenologicznych, [w:] *Źródła Polski. Wybrane zagadnienia krenologiczne*, P. Jokiel, P. Moniewski,

M. Ziułkiewicz (red.). Łódź: Wydział Nauk Geograficznych Uniwersytetu Łódzkiego, s. 15-20.

Nisa, F.U., Umar, R. (2024). Spring water system classifications and their methods of study: An overview of the current status and future perspectives, *Journal of Earth System Science*, 133, 10. <https://doi.org/10.1007/s12040-023-02218-7>

Pazdro, Z., Kozerski, B. (1990). *Hydrogeologia ogólna*, wyd. 4 (uzup.). Warszawa: Wydawnictwa Geologiczne.

Pich, J., Płochniewski, Z. (1968). Chemizm wód ze źródeł występujących na obszarze Warszawy, *Przegląd Geologiczny*, 16(11), s. 511-517.

Pociask-Karteczka, J. (2017). Wywierzysko Olczyńskie: krenologiczny gigant, *Źródło: Wody i Napoje Butelkowane*, 1(54), s. 28-29

Siwek, J. (2012). Zawartość azotanów (V) w wodach źródeł na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej, [w:] Gospodarowanie wodą w warunkach zmieniającego się środowiska, Monografie Komisji Hydrologicznej Polskiego Towarzystwa Geograficznego, W. Marszelewski (red.). Toruń: Komisja Hydrologiczna PTG, s. 147-157.

Siepak, M., Lewandowska, A., Sojka, M. (2023). Variability in the chemical composition of spring waters in the Postomia River catchment (Northwest Poland), *Water*, 15(1), s. 157.

<https://doi.org/10.3390/w15010157>

Small springs in a big city: Status, stressors, and long-term changes of their water properties across Warsaw,

https://www.researchgate.net/publication/390802652_Small_springs_in_a_big_city_Status_stressors_and_long-term_changes_of_their_water_properties_across_Warsaw (dostęp: 11.07.2025).

Smolarek, W., Kopeć, M., Rzętała, M. (2005). Jakościowa charakterystyka wód wybranych źródeł w północno-wschodniej części Wyżyny Śląskiej, *Przegląd Geologiczny*, 53(11), s. 1075-1076.

Somorowska, U. (2022). Changes in terrestrial evaporation across Poland over the past four decades dominated by increases in summer months, *Resources*, 11(1).

<https://doi.org/10.3390/resources11010006>

Somorowska, U. (2024). Assessing the impact of climate change on snowfall conditions in Poland based on the snow fraction sensitivity index, *Resources*, 13(5).

<https://doi.org/10.3390/resources13050060>

Sówka, I., Chlebowska-Styś, A., Pachurka, Ł., Rogula-Kozłowska, W., Mathews, B. (2019). Analysis of particulate matter concentration variability and origin in selected urban areas in Poland, *Water*, 11(20), 5735. <https://doi.org/10.3390/su11205735>

Springer, A.E., Lawrence, S., Anderson, D.E., Parnell, R., Kreamer, D., Levin, L., Flora, S. (2008). A comprehensive springs classification system: Integrating geomorphic, hydrogeochemical, and ecological criteria, *Aridland Springs in North America, Ecology and Conservation*, s. 49-75.

Szczucińska, A. (2016). Spring water chemistry in a formerly glaciated area of western Poland: The contribution of natural and anthropogenic factors, *Environmental Earth Sciences*, 75(712).

<https://doi.org/10.1007/s12665-016-5548-y>

Świątek, M., Walczakiewicz, S. (2025). Impact of climate change on water resources in lowland Poland, *Geographia Polonica*, 98(1), s. 5-28. <https://doi.org/10.7163/GPol.0290>

Tomalski, P., Badowski, R. (2024). Springs in the upper Drzewiczka catchment, *Acta Geographica Lodziensia*, 115, s. 141-155.

Tomalski, P., Pius, B., Jokiel, P., Marszelewski, W. (2025). Changes in the thermal regime of rivers in Poland with different sizes and level of human impact based on daily data (1961-2020), *Geographia Polonica*, 98(1), s. 29-52. <https://doi.org/10.7163/GPol.0291>

Tomassi-Morawiec, H., Bojakowska, I., Dusza-Dobek, A., Pasieczna, A. (2016) *Atlas geochemiczny Warszawy i okolic: 1:100 000*. Warszawa: Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy.

Weber, G., Kubiniok, J. (2022). Spring waters as an indicator of nitrate and pesticide pollution of rural watercourses from nonpoint sources: results of repeated monitoring campaigns since the early 2000s

in the low mountain landscape of Saarland, Germany, *Environ Sciences Europe*, 34, s. 53.
<https://doi.org/10.1186/s12302-022-00632-0>

Wieczysty, A. (1982). *Hydrogeologia inżynierska*. Warszawa: PWN.

Żelazny, M. (2012). *Czasowo-przestrzenna zmienność cech fizykochemicznych wód Tatrzańskiego Parku Narodowego*. Kraków: Wydawnictwa IGiPZ Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Elwira Żmudzka **Chmury jako źródło informacji o środowisku geograficznym**

Barry, R.G. (2008). *Mountain Weather and Climate*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511754753>

Bartoszek, K., Łachowski, W., Matuszko, D. (2023). The increase in the proportion of impervious surfaces and changes in air temperature, relative humidity and cloud cover in Poland, *Quaestiones Geographicae*, 42, s. 29-45. <https://doi.org/10.14746/quageo-2023-0003>

Duda, A., Matuszko, D. (2024). Wpływ czynników antropogenicznych na zachmurzenie (na przykładzie Krakowa, *Prace Geograficzne*, 174, s. 35-57.
<https://doi.org/10.4467/20833113PG.24.002.20675>

Eastman, R., Warren, S.G. (2014). Diurnal cycles of cumulus, cumulonimbus, stratus, stratocumulus, and fog from surface observations over land and ocean, *Journal of Climate*, 27, s. 2386-2404.
<https://doi.org/10.1175/JCLI-D-13-00352.1>

EUMeTrain (2025). Meteorological Satellite Data Training, <https://www.eumetrain.org/> (dostęp: 22.07.2025).

Hahn, C.J., Warren, S.G. (2007). A Gridded Climatology of Clouds over Land (1971-96) and Ocean (1954-97) from Surface Observations Worldwide. Numeric Data Package NDP-026E, CDIAC, Carbon Dioxide Information Analysis Center. Oak Ridge: Oak Ridge National Laboratory.
<https://doi.org/10.3334/CDIAC/cli.ndp026e>

Kossowska-Cezak, U. (1978). Próba określenia wpływu zabudowy miejskiej na wielkość zachmurzenia (na przykładzie Warszawy), *Prace i Studia IG*, 25, s. 55-64.

Kossowska-Cezak, U. (2007). *Podstawy meteorologii i klimatologii*. Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin.

Kurz, M. (1996). Numerical forecasts of cold front passages north of the Alps. *Proceedings of the 24th International Conference on Alpine Meteorology, ICAM 96*. Ljubljana.

Marcinowicz, R. (2023). Obłoki srebrzyste - ozdoba letnich nocy, <https://obserwatorzy.info/obloki-srebrzyste-ozdoba-letnich-nocy/> (dostęp: 3.04.2025).

Matuszko, D. (2014). Chmury jako element krajobrazu, [w:] *Struktura środowiska przyrodniczego a fizjonomia krajobrazu*, W. Ziąja, M. Jodłowski (red.). Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ.

Miller, S.T.K., Keim, B.D., Talbot, R.W., Mao, H. (2003). Sea breeze: Structure, forecasting, and impacts, *Reviews of Geophysics*, 41(3), 1011. <https://doi.org/10.1029/2003RG000124>

Oke, T.R., Mills, G., Christen, A., Voogt, J.A. (2017). Urban Climates. Cambridge: Cambridge University Press, s. 270-293. <https://doi.org/10.1017/9781139016476>

Theeuwes, N.E., Barlow, J.F., Teuling, A.J., Grimmond, C.S.B, Kotthaus, S. (2019). Persistent cloud cover over mega-cities linked to surface heat release, npj Climate and Atmospheric Science, 2(15). <https://doi.org/10.1038/s41612-019-0072-x>.

Trepińska, J. (2002). Górskie klimaty. Kraków: Wydawnictwo Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ.

Warren, S.G., Hahn, C.J., Eastman, R., Rigor, I.G. (2006). Climatic atlas of clouds over land and ocean, <https://atmos.uw.edu/~ignatius/CloudMap/index.html> (dostęp: 5.04.2025).

Wilson, A.M., Barros, A.P. (2017). Orographic land-atmosphere interactions and the diurnal cycle of low-level clouds and fog, Journal of Hydrometeorology, 18(5), s. 1513-1533. <https://doi.org/10.1175/JHM-D-16-0186.1>

WMO (2017). International Cloud Atlas (ICA). Manual on the observation of clouds and other meteors. World Meteorological Organization, No. 407, <https://cloudatlas.wmo.int/en/home.html> (dostęp: 3.04.2025).

Zwieriew, A.S. (1965). Meteorologia synoptyczna. Warszawa: Wyd. Komunikacji i Łączności.

Żmudzka, E. (2010). Warunki nefologiczne aglomeracji warszawskiej, [w:] Obszary metropolitalne we współczesnym środowisku geograficznym, t. 2. Łódź: Wydział Nauk Geograficznych UŁ, s. 285-298.

Kamil Leziak Huragany i tornada: od największych do najmniejszych groźnych zjawisk pogodowych na Ziemi

Avila, L.A. (2001). Tropical cyclone report: Hurricane Olga, https://www.nhc.noaa.gov/data/tcr/AL172001_Olga.pdf (dostęp: 16.04.2025).

Dunnavan, G.M. (1979). Super typhoon tip: Annual typhoon report. Guam: Joint Typhoon Warning Center, Guam, s. 72-77.

Encyclopaedia Britannica (2025). Hurricane Katrina, <https://www.britannica.com/event/Hurricane-Katrina> (dostęp: 16.04.2025).

European Severe Weather Database (ESWD) (2025). <https://www.eswd.eu> (dostęp: 17.07.2025).

Evans, D.L., Lautenbacher, C.C., Kelly, J.J. Jr. (2003). A Guide to F-Scale damage assessment. Maryland: National Oceanic and Atmospheric Administration.

Fischer, J., Dahl, J., Coffey, B., Houser, J., Markowski, P., Parker, M., Weiss, C., Schueth,

A. (2024). Supercell tornadogenesis: Recent progress in our state of understanding, Bulletin of the American Meteorological Society, 105(7), s. 1084-1097. <https://doi.org/10.1175/BAMS-D-23-0031.1>

Gray, W.M. (1968). A global view of the origin of tropical disturbances and storms, Monthly Weather Review, 96, s. 669-700. [https://doi.org/10.1175/1520-0493\(1968\)096<0669:GVOTOO>2.0.CO;2](https://doi.org/10.1175/1520-0493(1968)096<0669:GVOTOO>2.0.CO;2)

Gray, W.M. (1979). Hurricanes: Their formation, structure and likely role in the tropical circulation, [w:] Meteorology over tropical oceans, D. B. Shaw (red.). Bracknell, Berkshire: Royal Meteorological Society, James Glaisher House, Grenville Place, s. 155-218.

Guerrieri, V. (2024). The fury and aftermath of the 1974 Xenia tornado, <https://www.ohiomagazine.com/ohio-life/article/the-fury-and-aftermath-of-the-1974-xenia-tornado> (dostęp: 16.04.2025).

Hille, K.B. (2015). Jupiter's great red spot: A swirling mystery, <https://www.nasa.gov/centers-and-facilities/goddard/jupiters-great-red-spot-a-swirling-mystery>; dostęp: 16.04.2025.

Landsea, C. (2010). Hurricanes basic definitions. Subject A15: How do hurricanes form?, <https://www.aoml.noaa.gov/hrd/tcfaq/A15.html> (dostęp: 16.04.2025).

Lang, S., Reed, J. (2023). NASA tracks freddy, longest-lived tropical cyclone on record, <https://svs.gsfc.nasa.gov/14312> (dostęp: 16.04.2025).

Leziak, K. (2014). Występowanie tornad w Ameryce Północnej w latach 2000-2011, *Prace i Studia Geograficzne*, 56, s. 147-175.

Leziak, K. (2015). Powstawanie trąb powietrznych. Meteorologiczne uwarunkowania tornadogenezy i charakterystyka układów konwekcyjnych, Geokonsulting, Warszawa.

Leziak, K. 2024. The influence of the horizontal component of the atmospheric circulation on the convection over Poland, [w:] *Earth, Air Quality and Climate*, C. Kahya, A. Öztopal (red.). Istanbul: İTÜ Yayinevi, s. 1-20

Migiro, G. (2023). Where do most hurricanes occur?, <https://www.worldatlas.com/articles/where-do-most-hurricanes-occur.html> (dostęp: 16.04.2025).

NCDC (1974). NCDC storm data for the 1974 Xenia tornado, https://en.wikisource.org/wiki/NCDC_Storm_Data_for_the_1974_Xenia_tornado (dostęp: 16.04.2025).

NCEI (2021). On this day: 2011 tornado super outbreak, <https://www.ncei.noaa.gov/news/2011-tornado-super-outbreak> (dostęp: 16.04.2025).

NOAA (2011). Tornadoes 101, <https://www.noaa.gov/stories/tornadoes-101> (dostęp: 16.04.2025).

NOAA (2023). Hurricane forecasting, <https://www.noaa.gov/explainers/hurricane-forecasting> (dostęp: 16.04.2025).

NOAA (2024). How do hurricanes form?, <https://oceanservice.noaa.gov/facts/how-hurricanesform.html> (dostęp: 16.04.2025).

NOAA (2025a). What is a hurricane?, <https://oceanservice.noaa.gov/facts/hurricane.html> (dostęp: 16.04.2025).

NOAA (2025b). National Weather Service Glossary, <https://forecast.weather.gov/glossary.php?word=TORNADO> (dostęp: 16.04.2025).

NOAA (2025c). How does a hurricane form?, <https://scijinks.gov/hurricane> (dostęp: 16.04.2025).

NWS (2008). The super outbreak of april 3-4, 1974, <https://www.weather.gov/iln/19740403> (dostęp: 16.04.2025).

NWS (2010). Tropical Cyclone Structure, http://www.srh.noaa.gov/jetstream/tropics/tc_structure.htm (dostęp: 16.04.2025).

- NWS (2013). The may 31 - june 1, 2013 tornado and flash flooding event, <https://www.weather.gov/oun/events-20130531> (dostęp: 16.04.2025).
- NWS (2015). Tornadoes FAQ, <https://www.weather.gov/lmk/tornadoesfaq> (dostęp: 16.04.2025).
- OCHA (2023). Southern Africa: Snapshot of tropical cyclone Freddy's impact (February - March 2023), <https://www.unocha.org/publications/report/malawi/southern-africa-snapshot-tropical-cyclone-freddys-impact-february-march-2023> (dostęp: 16.04.2025).
- Peng, T. (2020). Tropical cyclone distribution, <https://cyclone.wmo.int> (dostęp: 16.04.2025).
- WMO (2017). Global guide to tropical cyclone forecasting. Geneva: World Meteorological Organization.
- WMO (2020). Tropical cyclone climatology, <https://community.wmo.int/en/tropical-cycloneclimatology> (dostęp: 16.04.2025).
- Zehnder, J.A. (2025). Life of a cyclone. <https://www.britannica.com/science/tropical-cyclone/Life-of-a-cyclone> (dostęp: 16.04.2025).

Maciej Dąbski **Współczesne trendy środowiskowe i ekstremalne zjawiska pogodowe w dobie zmian klimatycznych**

- Adams, M., Maslin, M., Thomas, E. (1999). Sudden climate transitions during the Quaternary, Progress in Physical Geography, 23(1), s. 1-36. <https://doi.org/10.1177/030913339902300101>
- Ahmed, R. (2025). Glacial lake outburst flood (GLOF) hazard and risk management strategies: A global overview, Water Resources Management, 39, s. 1-16. <https://doi.org/10.1007/s11269-024-03958-x>
- Alfieri, L., Burek, P., Feyen, L. i in. (2015). Global warming increases the frequency of river floods in Europe, Hydrology and Earth System Sciences, 19, s. 2247-2260. <https://doi.org/10.5194/hess-19-2247-2015>
- Alimonti, G., Mariani, L., Prodi, F. i in. (2022). A critical assessment of extreme events trends in times of global warming, The European Physical Journal Plus, 137(1). <https://doi.org/10.1140/epjp/s13360-021-02243-9>
- AMO (2023). Monthly values for the AMO index, 1856-2022, updated 2023. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1b/Amo_timeseries_1856-present.svg (dostęp: 26.02.2025).
- Andela, N., Morton, D.C., Giglio, L., i in. (2017). A human-driven decline in global burned area, Science, 356, s. 1356-1362. <https://doi.org/10.1126/science.aal4108>
- Auguff, P. (2022). Susza jest z nami od lat. I powiększa swój obszar, Agropolaska.pl, <https://www.agropolaska.pl/aktualnosci/polska/susza-jest-z-nami-od-lat-i-powieksza-swoj-obszar,13086.html> (dostęp: 31.01.2025).
- Barral, A., Gomez, B., Fourel, F. i in. (2017). CO2 and temperature decoupling at the million-year scale during the Cretaceous Greenhouse, Scientific Reports, 7, 8310. <https://doi.org/10.1038/s41598-017-08234-0>

- Barriendos, M., Rodrigo, F.S. (2006). Study of historical flood events on Spanish rivers using documentary data, *Hydrological Sciences Journal*, 51(5), s. 765-783.
<https://doi.org/10.1623/hysj.51.5.765>
- Bela, V. (2024). Great wall of Taklamakan: China surrounds its largest desert with giant green belt, <https://www.scmp.com/news/china/science/article/3288549/great-wall-taklamakan-china-surrounds-its-largest-desert-giant-green-belt> (dostęp: 31.01.2025).
- Björnsson, H. (2017). *The Glaciers of Iceland. A Historical, Cultural and Scientific Overview*. Amsterdam: Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/978-94-6239-207-6>
- Boennec, M., Dakos, V., Devictor, V. (2024). Non-linearity and temporal variability are overlooked components of global vertebrate population dynamics, *Diversity and Distributions*, 30(12), e13932. <https://doi.org/10.1111/ddi.13932>
- Boryczka, J., Stopa-Boryczka, M. (2007). Ochłodzenia i ocieplenia klimatu Europy w XVIII-XXI wieku i ich przyczyny, *Acta Agrophysica*, 9(3), s. 555-570.
- Brönnimann, S., Xoplaki, E., Casty, C. i in. (2007). ENSO influence on Europe during the last centuries, *Climate Dynamics*, 28, s. 181-197. <https://doi.org/10.1007/s00382-006-0175-z>
- Chand, S.S., Walsh, K.J.E., Camargo, S.J. i in. (2022). Declining tropical cyclone frequency under global warming, *Nature Climate Change*, 12, s. 655-661. <https://doi.org/10.1038/s41558-022-01388-4>
- Chen, Y., Hall, J., van Wees, D. i in. (2023). Multi-decadal trends and variability in burned area from the fifth version of the Global Fire Emissions Database (GFED5), *Earth System Science Data*, 15, s. 5227-5259. <https://doi.org/10.5194/essd-15-5227-2023>
- Chen, J.M., Ju, W., Ciais, P. i in. (2019). Vegetation structural change since 1981 significantly enhanced the terrestrial carbon sink, *Nature Communications*, 10, 4259. <https://doi.org/10.1038/s41467-019-12257-8>
- Coastal Surge Flooding (2025). NYC Mayor's Office of Climate and Environmental Justice. <https://climate.cityofnewyork.us/challenges/coastal-surge-flooding/> (dostęp: 13.02.2025).
- Comiso, J.C., Parkinson, C.L., Gersten, R. (2024). Current state of sea ice cover, NASA GSFC Current State of Sea Ice Cover Images, <https://earth.gsfc.nasa.gov/cryo/data/current-states-sea-ice-cover> (dostęp: 1.03.2025).
- Cooper, V.T., Armour, K.C., Hakim, G.J. i in. (2024). Last Glacial Maximum pattern effects reduce climate sensitivity estimates, *Science Advances*, 10, eadk9461. <https://doi.org/10.1126/sciadv.adk9461>
- Creel, R.C., Austermann, J., Kopp, R.E. i in. (2024). Global mean sea level likely higher than present during the holocene, *Nature Communications*, 15, 10731. <https://doi.org/10.1038/s41467-024-54535-0>
- Diodato, N, Santoni, G., Cevasco, A. i in. (2021). Damaging hydrological events during the exiting of the Little Ice Age in a highland area of Southern Italy, *International Journal of Hydrology Science and Technology*, 11(2), s. 136-165.
- Döring, M., Leuenberger, M.C. (2022). Comparison of Holocene temperature reconstructions based on GISP2 multiple-gas-isotope measurements, *Quaternary Science Reviews*, 280, 107274. <https://doi.org/10.1016/j.quascirev.2021.107274>

Egondi, T., Kyobutungi, C., Rocklöv, J. (2015). Temperature variation and heat wave and cold spell impacts on years of life lost among the urban poor population of Nairobi, Kenya, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(3), s. 2735-2748.

<https://doi.org/10.3390/ijerph120302735>

Ekeykin, A.A., Veres, A.N., Wang, Y. (2024). Recent increase in the surface mass balance in central East Antarctica is unprecedented for the last 2000 years, *Communications Earth & Environment*, 5, s. 200. <https://doi.org/10.1038/s43247-024-01355-1>

EM-DAT (2025). Our World in Data based on EM-DAT, CRED / UCLouvain, Brussels, Belgium - www.emdat.be (D. Guha-Sapir) - processed by Our World in Data, <https://ourworldindata.org/natural-disasters> (dostęp: 5.02.2025).

Etminan, M., Myhre, G., Highwood, E.J. i in. (2016). Radiative forcing of carbon dioxide, methane, and nitrous oxide: A significant revision of the methane radiative forcing, *Geophysical Research Letters*, 43, s. 12614-12623. <https://doi.org/10.1002/2016GL071930>

EUMETSAT (2024). Melting Greenland ice sheet cools North Atlantic Ocean, EUMETSAT, <https://user.eumetsat.int/resources/case-studies/melting-greenland-ice-sheet-cools-north-atlantic-ocean> (dostęp: 7.02.2025).

Formela, K., Marsz, A. (2011). Zmienność liczby dni ze sztormem nad Bałtykiem, *Prace i Studia Geograficzne*, 47, s. 189-196.

Formetta, G., Feyen, L. (2019). Empirical evidence of declining global vulnerability to climate-related hazards, *Global Environmental Change*, 57, 101920. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2019.05.004>

Fu, S.H., Gasparrini, A., Rodriguez, P.S. i in. (2018). Mortality attributable to hot and cold ambient temperatures in India: a nationally representative case-crossover study, *PLoS Medicine*, 15(7), e1002619. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1002619>

Ganopolski, A., Roche, D.M. (2009). On the nature of lead-lag relationships during glacial- interglacial climate transitions, *Quaternary Science Reviews*, 28(27-28), s. 3361-3378. <https://doi.org/10.1016/j.quascirev.2009.09.019>

GEUS (2024). For the 28th year in a row, Greenland's ice sheet is shrinking, Geological Survey of Denmark and Greenland, <https://eng.geus.dk/about/news/news-archive/2024/september/ice-sheet-melt-2024> (dostęp: 7.02.2025).

Giannini, A., Ali, A., Kelley, C.P. i in. (2020). Advances in the lead time of Sahel rainfall prediction with the North American Multimodel Ensemble, *Geophysical Research Letters*, 47, e2020GL08734. <https://doi.org/10.1029/2020GL087341>

Goessling, H.F., Rackow, T., Jung, T. (2024). Recent global temperature surge intensified by record-low planetary albedo, *Science*, 387, s. 68-73. <https://doi.org/10.1126/science.adq7280>

Goldberg, J. (2025). Faults on power grid skyrocketed in hours before L.A. firestorm began, *Los Angeles Times*.

Gu, G., Adler, R.F. (2023). Observed variability and trends in global precipitation during 1979-2020, *Climate Dynamics*, 61, s. 131-150. <https://doi.org/10.1007/s00382-022-06567-9>

GUS (2023), *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2023*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.

HadCET (2025). Central England mean temperature 1659 to 2024, https://www.metoffice.gov.uk/hadobs/hadcet/graphs/ts_meantemp_cet.png (dostęp: 06.02.2025).

Hausfather, Z. (2023). Emissions are no longer following the worst case scenario, The Climate Brink, <https://www.theclimatebrink.com/p/emissions-are-no-longer-following> (dostęp: 30.09. 2025).

Haywood, J. (2021). Atmospheric aerosols and their role in climate change, [w:] Climate Change, T.M. Letcher (red.). Elsevier, s. 645-659. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-821575-3.00030-X>

Heath, V. (2024). Will Africa's Great Green Wall ever be finished? Geographical, <https://geographical.co.uk/science-environment/will-africas-great-green-wall-ever-be-finished> (dostęp: 31.01.2025).

Humlum, O., Elberling, B., Hormes, A. i in. (2005). Late-Holocene glacier growth in Svalbard, documented by subglacial relict vegetation and living soil microbes, The Holocene, 15(3), s. 396-407. <https://doi.org/10.1191/0959683605hl817rp>

Hurrell, J.W., Deser, C. (2010). North Atlantic climate variability: The role of the North Atlantic Oscillation, Journal of Marine Systems, 79(3-4), s. 231-244. <https://doi.org/10.1016/j.jmarsys.2009.11.002>

International Rhino Foundation (2025). International Rhino Population, <https://rhinos.org/about-rhinos/state-of-the-rhino/> (dostęp: 5.02.2025).

IPCC (2023). Climate Change 2023: Synthesis Report, https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf (dostęp: 30.09.2025).

Jain, S., Srivastava, A., Khadke, L. i in. (2024). Global-scale water security and desertification management amidst climate change, Environmental Science and Pollution Research, 31, s. 58720-58744. <https://doi.org/10.1007/s11356-024-34916-0>

Japan Meteorological Agency (2024). Sea level (around Japan), https://www.data.jma.go.jp/gmd/kaiyou/english/sl_trend/sea_level_around_japan.html (dostęp: 13.02.2025).

Johnson, T.F., Beckerman, A.P., Childs, D.Z. i in. (2024). Revealing uncertainty in the status of biodiversity change, Nature, 628, s. 788-794. <https://doi.org/10.1038/s41586-024-07236-z>

Jonkman, S.N., Curran, A., Bouwer, L.M. (2024). Floods have become less deadly: an analysis of global flood fatalities 1975-2022, Natural Hazards, 120, s. 6327-6342. <https://doi.org/10.1007/s11069-024-06444-0>

Kench, P.S., Ford, M.R., Owen, S.D. (2018). Patterns of island change and persistence offer alternate adaptation pathways for atoll nations, Nature Communications, 9, s. 605. <https://doi.org/10.1038/s41467-018-02954-1>

Knight, J.R., Folland, C.K., Scaife, A.A. (2006). Climate impacts of the Atlantic Multidecadal Oscillation, Geophysical Research Letters, 33(17), L17706. <https://doi.org/10.1029/2006GL026242>

Knoblauch, C., Beer, C., Liebner, S. i in. (2018). Methane production as key to the greenhouse gas budget of thawing permafrost, Nature Climate Change, 8, s. 309-312. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0095-z>

- Kobashi, T., Menviel, L., Jeltsch-Thömmes, A. i in. (2017). Volcanic influence on centennial to millennial Holocene Greenland temperature change, *Scientific Reports*, 7, s. 1441. <https://doi.org/10.1038/s41598-017-01451-7>
- Lewicki, T., Magnuszewski, A. (2024). Potencjał powodziowy w Polsce, [w:] *Gospodarka wodna w Polsce*, A. Magnuszewski (red.). Warszawa: Monografie Komitetu Gospodarki Wodnej Polskiej Akademii Nauk, s. 147-162.
- Lewis, S.E., Wüst, R.A.J., Webster, J.M. i in. (2008). Mid-late Holocene sea-level variability in eastern Australia, *Terra Nova*, 21(1), s. 74-81. <https://doi.org/10.1111/j.1365-3121.2007.00789.x>
- Lindsey, R. (2025). Climate Change: Incoming Sunlight, NOAA Climate.gov, <https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-incoming-sunlight> (dostęp: 23.02.2025).
- Liu, Y., Xue, Y. (2020). Expansion of the Sahara Desert and shrinking of frozen land of the Arctic, *Scientific Reports*, 10, s. 4109. <https://doi.org/10.1038/s41598-020-61085-0>
- Luo, H., Quaas, J., Han, Y. (2024). Diurnally asymmetric cloud cover trends amplify greenhouse warming, *Science Advances*, 10, eado5179. <https://doi.org/10.1126/sciadv.ado5179>
- Luz Barcellos, P.D., da Costa, M.S., Cataldi, M. i in. (2017). Management of non-structural measures in the prevention of flash floods: a case study in the city of Duque de Caxias, state of Rio de Janeiro, Brazil, *Natural Hazards*, 89, s. 313-330. <https://doi.org/10.1007/s11069-017-2966-4>
- Mankoff, K.D., Fettweis, X., Langen, P.L. i in. (2021). Greenland ice sheet mass balance from 1840 through next week, *Earth System Science Data*, 13, s. 5001-5025. <https://doi.org/10.5194/essd-13-5001-2021>
- Marsz, A.A., Styszyńska, A. (2022). Proces ocieplenia w Polsce - przebieg i przyczyny (1951- 2018). Przejaw wewnętrznej dynamiki systemu klimatycznego czy proces antropogeniczny?, *Prace i Studia Geograficzne*, 67(2), s. 51-82. <https://doi.org/10.48128/pisg/2022-67.2-04>
- Masselot, P.A., Mistry, M., Vanoli, J. i in. (2023). Excess mortality attributed to heat and cold: a health impact assessment study in 854 cities in Europe, *The Lancet Planetary Health*, 7(4), e271-e281.
- Maue, R.N. (2025). Global Tropical Cyclone Activity, <https://climatlas.com/tropical> (dostęp: 18.02.2025).
- Mayewski, P.A., Rohling, E.E., Stager, J.C. i in. (2004). Holocene climate variability, *Quaternary Research*, 62(3), s. 243-255. <https://doi.org/10.1016/j.yqres.2004.07.001>
- McNabb, R.W., Hock, R. (2014). Alaska tidewater glacier terminus positions, 1948-2012, *JGR Earth Surface*, 119, s. 153-167. <https://doi.org/10.1002/2013JF002915>
- McNeil, C., O'Neel, S., Loso, M. i in. (2020). Explaining mass balance and retreat dichotomies at Taku and Lemon Creek Glaciers, Alaska, *Journal of Glaciology*, 66(258), s. 530-542. <https://doi.org/10.1017/jog.2020.22>
- de Menocal, P., Ortiz, J., Guilderson, T. i in. (2000). Abrupt onset and termination of the African Humid Period:: rapid climate responses to gradual insolation forcing, *Quaternary Science Reviews*, 19(1-5), s. 347-361. [https://doi.org/10.1016/S0277-3791\(99\)00081-5](https://doi.org/10.1016/S0277-3791(99)00081-5)
- Middleton, N. (2019). Variability and trends in dust storm frequency on decadal timescales: Climatic drivers and human impacts, *Geosciences*, 9(6), s. 261. <https://doi.org/10.3390/geosciences9060261>

Nar, O., Venkataram, M. (2020). The Survey of prey-base of Asiatic lion in the Gir Protected Area-Dalkhaniya-Ambaradi Region, Ms.C. Dissertation. Mumbai: University of Mumbai.

NASA and JPL/Caltech (2024). Antarctic Ice Mass Loss 2002-2023, NASA and JPL/Caltech, <https://svs.gsfc.nasa.gov/31158/> (dostęp: 7.02.2025).

NIFC (2024). National Interagency Fire Center; <https://www.nifc.gov/> (dostęp: 8.01.2025).

Otosaka, I.N., Horwath, M., Mottram, R. i in. (2023). Mass Balances of the Antarctic and Greenland Ice Sheets Monitored from Space, *Surveys in Geophysics*, 44, s. 1615-1652. <https://doi.org/10.1007/s10712-023-09795-8>

Pandolfi, J.M., Connolly, S.R., Marshall, D.J. i in. (2011). Projecting coral reef futures under global warming and ocean acidification, *Science*, 333, s. 418-422. <https://doi.org/10.1126/science.1204794>

Paprotny, D., Sebastian, A., Morales-Nápoles, O. i in. (2018). Trends in flood losses in Europe over the past 150 years, *Nature Communications*, 9, 1985. <https://doi.org/10.1038/s41467-018-04253-1>

Peltier, W.R. (2002). On eustatic sea level history: Last Glacial Maximum to Holocene, [https://doi.org/10.1016/S0277-3791\(01\)00084-1](https://doi.org/10.1016/S0277-3791(01)00084-1)

Quaternary Science Reviews, 21(1-3), s. 377-396. <https://doi.org/10.1093/library/21.4.377>

Pilotto, F., Kühn, I., Adrian, R. i in. (2020), Meta-analysis of multidecadal biodiversity trends in Europe, *Nature Communications*, 11, s. 3486.

de Putter, T., Loutre, M.F., Wansard, G. (1998). Decadal periodicities of Nile River historical discharge (A.D. 622-1470) and climatic implications, *Geophysical Research Letters*, 25(16), s. 3193-319. <https://doi.org/10.1029/98GL02250>

Rahmstorf, S. (2024). Is the Atlantic overturning circulation approaching a tipping point?, *Oceanography*, 10.5670/oceanog.2024.501. <https://doi.org/10.5194/egusphere-egu24-22395>

Rezaei, E.E., Webber, H., Asseng, S. i in. (2023). Climate change impacts on crop yields, *Nature Reviews Earth & Environment*, 4, s. 831-846. <https://doi.org/10.1038/s43017-023-00491-0>

Samborska, V., Ritchie, H. (2024). Wildfires, *Our World in Data*, <https://ourworldindata.org/wildfires> (dostęp: 2.02.2025).

Scovronick, N., Sera, F., Acquafredda, F. i in. (2018). The association between ambient temperature and mortality in South Africa: A time-series analysis, *Environmental Research*, 161, s. 229-235. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2017.11.001>

Shean, D.E., Bhushan, S., Montesano, P. i in. (2020). A systematic, regional assessment of High Mountain Asia Glacier Mass Balance, *Frontiers in Earth Sciences*, 7, s. 363. <https://doi.org/10.3389/feart.2019.00363>

Somorowska, U. (2024). Assessing the impact of climate change on snowfall conditions in Poland based on the Snow Fraction Sensitivity Index, *Resources*, 13, s. 60. <https://doi.org/10.3390/resources13050060>

Son, J.Y., Gouveia, N., Bravo, M.A. i in. (2016). The impact of temperature on mortality in a subtropical city: effects of cold, heat, and heat waves in São Paulo, Brazil, *International Journal of Biometeorology*, 60, s. 113-121. <https://doi.org/10.1007/s00484-015-1009-7>

Stachowska, Z., van der Bilt, W.G.M., Strzelecki, M.C. (2024). Coastal lake sediments from Arctic Svalbardsuggest colder summers are stormier, *Nature Communications*, 15, s. 9688.

<https://doi.org/10.1038/s41467-024-53875-1>

Statista (2024). Fossil fuel consumption per capita worldwide from 1965 to 2023,

<https://www.statista.com/statistics/1302696/per-capita-fossil-fuel-consumption-worldwide/> (dostęp: 15.02.2025).

Stevens, S.L., Martin, R.E., Clinton, N.E. (2007). Prehistoric fire area and emissions from California's forests, woodlands, shrublands, and grasslands, *Forest Ecology and Management*, 251(3), s. 205-216.

<https://doi.org/10.1016/j.foreco.2007.06.005>

Syal, R. (2022). Apocalyptic skies: the dust storms devastating Gulf states and Syria, "The Guardian",

<https://www.theguardian.com/environment/2022/jun/03/apocalyptic-skies-dust-storms-wreaking-havoc-iraq-syria> (dostęp: 10.02.2025).

Sylvestre, F., Mahamat-Nour, A., Naradoun, T. i in. (2024). Strengthening of the hydrological cycle in the Lake Chad Basin under current climate change, *Scientific Reports*, 14, 24639.

<https://doi.org/10.1038/s41598-024-75707-4>

The Economist (2020). The Greenland ice sheet has melted past the point of no return,

<https://www.economist.com/graphic-detail/2020/08/25/the-greenland-ice-sheet-has-melted-past-the-point-of-no-return> (dostęp: 10.02.2025).

UN Convention to Combat Desertification (2025). Great Green Wall Initiative,

<https://www.unccd.int/our-work/ggwi> (dostęp: 31.01.2025).

Wang, X., Gourbesville, P., Liu, C. (2023). Flash floods: forecasting, monitoring and mitigation strategies, *Water*, 15, 1700. <https://doi.org/10.3390/w15091700>

Wang, G., Yang, P., Zhou, X. (2017). Identification of the driving forces of climate change using the longest instrumental temperature record, *Scientific Reports*, 7(7), 46091.

<https://doi.org/10.1038/srep46091>

WGMS (2025a). Nigardsbreen, Scandinavia, World Glacier Monitoring Service,

https://wgms.ch/products_ref_glaciers/nigardsbreen-scandinavia/ (dostęp: 7.02.2025).

WGMS (2025b). World Glacier Monitoring Service, <https://wgms.ch/> (dostęp: 7.02.2025).

Wibig, J. (2021). Change of wind. [w:] *Climate change in Poland, past, present, future*, M. Falarz

(red.). Springer Climate, Springer, s. 217-274. https://doi.org/10.1007/978-3-030-70328-8_15

World Bank Group (2020). GDP per capita (current US\$). World Bank national accounts data, and

OECD National Accounts data files, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (dostęp: 15.02.2025).

Worldostats (2025). Lion Population by Country 2025, <https://worldostats.com/lion-population-by-country-2025/> (dostęp: 5.02.2025).

WWF (2025a). Mountain Gorilla WWF,

https://www.panda.org/discover/knowledge_hub/endangered_species/great_apes/gorillas/mountain_gorilla/ (dostęp: 5.02.2025).

WWF (2025b). Polar Bear WWF, <https://www.worldwildlife.org/species/polar-bear> (dostęp:

5.02.2025).

- Xu, L., Saatchi, S., Yang, Y. i in. (2021). Changes in global terrestrial live biomass over the 21st century, Science Advances, 7, eabe9829. <https://doi.org/10.1126/sciadv.abe9829>
- Zeng, Z., Ziegler, A.D., Searchinger, T. i in. (2019). A reversal in global terrestrial stilling and its implications for wind energy production, Nature Climate Change, 9, s. 979-985. <https://doi.org/10.1038/s41558-019-0622-6>
- Zhang, X., Wang, Y., Hou, S. i in. (2023). Significant West Antarctic Cooling in the past two decades driven by tropical Pacific forcing, Bulletin of the American Meteorological Society, 104, s. E1154-E1165. <https://doi.org/10.1175/BAMS-D-22-0153.1>
- Zhao, Q., Guo, Y., Ye, T. i in. (2021). Global, regional, and national burden of mortality associated with non-optimal ambient temperatures from 2000 to 2019: a three-stage modelling study, The Lancet Planetary Health, 5(7), e415-e425. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00081-4](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00081-4)
- Zhu, Y., Wang, D., Li, Z. i in. (2022). Restoring tiger population in Asia: Challenges, opportunities, and future prospects, Biodiversity Science, 30(9), s. 22421. <https://doi.org/10.17520/biods.2022421>
- Ziaja, W., Ostafin, K. (2015). Landscape-seascape dynamics in the isthmus between Sørkapp Land and the rest of Spitsbergen: Will a new big Arctic Island form?, Ambio, 44, s. 332-342. <https://doi.org/10.1007/s13280-014-0572-1>
- Żmudzka, E. (2009). Współczesne zmiany klimatu Polski, Acta Agrophysica, 13(2).

Małgorzata Pusz Skalowanie społecznych wpływów programów rozszerzonej odpowiedzialności producenta: od zamówień publicznych po systemy kaucyjne w różnych zakątkach świata

- Atkins, J. (2019). Chilean sustainability startup Algramo competes in Ocean Plastic Innovation Challenge, <https://contxto.com/en/chile/chilean-sustainability-startup-algramo-competes-in-ocean-plastic-innovation-challenge/> (dostęp: 4.05.2025).
- Austin, J.E., Seitanidi, M.M. (2012). Collaborative value creation: A review of partnering between nonprofits and businesses: Part 2. Partnership processes and outcomes, Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 41(6), s. 929-968. <https://doi.org/10.1177/0899764012454685>
- BCN (Biblioteca del Congreso Nacional de Chile) (2016). Ley 20920 establece marco para la gestión de residuos, la responsabilidad extendida del productor y fomento al reciclaje, <https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1090894> (dostęp: 4.05.2025).
- Bolton, M., Kingston, J., Ludlow, J. (2007). The Venturesome model: Reflecting on our approach and learning 2001-6. London: Charities Aid Foundation, [http://library.sharedimpact.org/50/records/10/The%20Venturesome%20Model%20\(2007\).pdf](http://library.sharedimpact.org/50/records/10/The%20Venturesome%20Model%20(2007).pdf) (dostęp: 4.05.2025).
- Care, R., Rania, F., Lisa, R. (2020). Critical success factors, motivations, and risks in social impact bonds, Sustainability, 12(18), s. 7291. <https://doi.org/10.3390/su12187291>
- CircularOnline (2025). Textiles EPR: Is the UK ready for a circular textiles revolution?, <https://www.circularonline.co.uk/features/textiles-epr-is-the-uk-ready-for-a-circular-textiles-revolution/> (dostęp: 4.05.2025).

Cox, K.R. (1998). Spaces of dependence, spaces of engagement and the politics of scale, or looking for local politics, *Political Geography*, 17(1), s. 1-23. [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(97\)00048-6](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(97)00048-6)

Dees, J.G. (2008). *Developing the Field of Social Entrepreneurship: A Report from the Center for the Advancement of Social Entrepreneurship*. Durham (New York): Duke University.

DEFRA (Department for Environment, Food & Rural Affairs) (2021). Consultation on introducing a deposit return scheme in England, Wales and Northern Ireland: Second Consultation, https://consult.defra.gov.uk/environment/consultation-on-introducing-a-drs/supporting_documents/DRS%20Consultation%20FINAL%20.pdf (dostęp: 4.05.2025).

Deutz, P., Jonas, E.G., Newsholme, A., Pusz, M., Roger, H.A, Affolderbach, J., Baumgartner, R., Ramos, T.B. (2023), The role of place in the development of a social circular economy: a critical analysis in Hull, UK, *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 17(3), s. 551-564. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsae002>

Ellen MacArthur Foundation (2024). EPR for textiles in Chile, <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/epr-for-textiles-in-chile> (dostęp: 4.05.2025).

European Commission (b.d. 1). Waste Framework Directive, https://environment.ec.europa.eu/topics/waste-and-recycling/waste-framework-directive_en (dostęp: 4.05.2025).

European Commission (b.d. 2) From waste to workspace: Supplying reused and refurbished furniture to Niort City Hall, https://green-forum.ec.europa.eu/green-business/greenpublic-procurement/good-practice-library/waste-workspace-supplying-reused-and-refurbished-furniture-niort-city-hall_en (dostęp: 21.10.2025).

Filho, W.L., Saari, U., Fedoruk, M., Iital, A., Moora, H., Klöga, M., Voronova, V. (2019). An overview of the problems posed by plastic products and the role of extended producer responsibility in Europe, *Journal of Cleaner Production*, 214, s. 550-558. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.12.256>

Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N.M., Hultink, E.J. (2017). The Circular Economy - A new sustainability paradigm?, *Journal of Cleaner Production*, 143(1), s. 757-768. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048>

GOV.UK (2025a). Extended producer responsibility for packaging: who is affected and what to do, <https://www.gov.uk/guidance/extended-producer-responsibility-for-packaging-who-is-affected-and-what-to-do> (dostęp: 4.05.2025).

GOV.UK (2025b). Extended producer responsibility for packaging: local authority payments, <https://www.gov.uk/guidance/extended-producer-responsibility-for-packaging-local-authority-payments> (dostęp: 4.05.2025).

Green Forum (European Commission) (b.d.). From waste to workspace: Supplying reused and refurbished furniture to Niort City Hall, https://green-forum.ec.europa.eu/green-public-procurement/good-practice-library/waste-workspace-supplying-reused-and-refurbished-furniture--niort-city-hall_en (dostęp: 4.05.2025).

Hansen, T. (2009). Applying social network theory and analysis in the struggle for social justice, *Peace Research*, 41(1), s. 5-43.

IDIA (The International Development Innovation Alliance) (2017). Good practice guides for funders: Scaling Innovation, [https://prevention-collaborative.org/wp-content/uploads/2021/08/IDIA - 2017 Good-Practices-Guide_Scaling_Up.pdf](https://prevention-collaborative.org/wp-content/uploads/2021/08/IDIA_-_2017_Good-Practices-Guide_Scaling_Up.pdf) (dostęp: 4.05.2025).

Knowledge Hub (2021). EPR Policy: France's National Programme for Textiles Recovery, <https://knowledge-hub.circle-economy.com/article/8959?n=EPR-Policy-France%27s-National-Programme-for-Textiles-Recovery> (dostęp: 4.05.2025).

Laubinger, F., Brown, A., Dubois, M., Börkey, P. (2022). Deposit-refund systems and the interplay with additional mandatory extended producer responsibility policies. OECD Environment Working Papers No. 208, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/12/deposit-refund-systems-and-the-interplay-with-additional-mandatory-extended-producer-responsibility-policies_c92a063b/a80f4b26-en.pdf (dostęp: 4.05.2025).

Leder, N., Kumar, M., Rodrigues, V.S. (2020). Influential factors for value creation within the Circular Economy: Framework for Waste Valorisation, Resources Conservation and Recycling, 158(6), s. 104804. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.104804>

Legislation.gov.uk (2012). UK Public General Acts (2012) Public Services (Social Value) Act 2012, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2012/3/enacted> (dostęp: 4.05.2025).

Lekan, M., Jonas, A.E.G., Deutz, P. (2021). Circularity as alterity? Untangling circuits of value in the social enterprise-led local development of the Circular Economy, Economic Geography, 97(30), s. 257-283. <https://doi.org/10.1080/00130095.2021.1931109>

Leslie, H.A., Velzen, M.J.M., Brandsma, H.S., Vethaak, A.D., Garcia-Vallejo, J.J., Lamoree, H.M. (2022). Discovery and quantification of plastic particle pollution in human blood, Environment International, 163, s. 107199. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2022.107199>

Lifset, R., Kalimo, H., Jukka, A., Katto, P., Miettinen, M. (2023). Restoring the incentives for eco-design in extended producer responsibility: The challenges for eco-modulation, Waste Management, 168, s. 189-201. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2023.05.033>

Lin, L.-W. (2010). Corporate social responsibility in China: Window dressing or structural change, Berkeley Journal of International Law, 28(1), s. 64-100.

Lindhqvist, T. (2000). Extended Producer Responsibility in Cleaner Production: Policy Principle to Promote Environmental Improvements of Product Systems (praca doktorska). Lund: The International Institute for Industrial Environmental Economics (IIIEE), Lund University.

Longhurst, N., Avelino, F., Wittmayer, J., Weaver, P., Dumitru, A., Hielscher, S., Cipolla, C., Afonso, R., Kunze, I., Elle, M. (2016). Experimenting with alternative economies: Four emergent counter-narratives of urban economic development, Current Opinion in Environmental Sustainability, 22, s. 69-74. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2017.04.006>

Mayers, K., Butler, S. (2013). Producer responsibility organizations development and operations, Journal of Industrial Ecology, 17(2), s. 277-289. <https://doi.org/10.1111/jiec.12021>

Milios, L., Christiansen, M.L., Rasch, K., Eriksen, M. (2018). Plastic recycling in the Nordics: a value chain market analysis, Waste Management, 76, s. 180-189. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2018.03.034>

Ministerstwo Klimatu i Środowiska (b.d.). System kaucyjny - zasady.

<https://www.gov.pl/web/klimat/system-kaucyjny-zasady> (dostęp: 4.05.2025).

Mishra, J.L., Chiwenga, K.D., Ali, K. (2019). Collaboration as an enabler for circular economy: a case study of a developing country, *Management Decision*, 59(8), s. 1784-1800.

<https://doi.org/10.1108/MD-10-2018-1111>

Morgan, K. (2008). Sustainable food chains and the public plate, *Regional Studies*, 42(9), s. 1237-1250. <https://doi.org/10.1080/00343400802195154>

Nemo, L. (2021). What can EPR programs learn from more than a decade of PaintCare?,

<https://www.wastedive.com/news/what-can-packaging-epr-learn-from-state-paint-epr-programs/604670/> (dostęp: 4.05.2025).

NESsT. (b.d.). Ecocitex, <https://www.nesst.org/ecocitex> (dostęp: 21.10.2025).

Niort Agglo (2024) https://www.niortagglo.fr/details-de-lactualite/niort-agglo-soutient-lereemploi/index.html?utm_source=chatgpt.com (dostęp: 21.10.2025).

O'Neal, E.S. (2001). Window dressing and equity mutual funds. Winston-Salem, New York: Wake Forest - University, Babcock Graduate School of Management. <https://doi.org/10.2139/ssrn.275031>

Páez, R.L. (2020). Chile's Algramó, a Heavyweight of Circularity,

<https://www.packworld.com/sustainable-packaging/article/21219452/mundo-pmmi-chiles-algram-a-heavyweight-of-circularity> (dostęp: 4.05.2025).

Piontek, W., Sidorczuk-Pietraszko, E., Rachwał, T. (2024). Will Deposit-Return System will be effective in achieving the objectives of Single Use Plastic Directive for plastic bottles in Poland?, *Environmental Policy and Management*, 3(90), s. 970. <https://doi.org/10.34659/eis.2024.90.3.970>

Purtik, H., Arenas, D. (2017). Embedding social innovation: shaping societal norms and behaviors throughout the innovation process, *Business & Society*, 58(5), s. 963-1002.

<https://doi.org/10.1177/0007650317726523>

Pusz, M. (w druku). Ethical dimension of rebound effects in integrative circular transition: insights from the fourth sector in Chile, [w:] Sustainability versus Reality. Regional and Urban Dilemma of Development, M. Czerny (red.). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.

Pusz, M. (2023). Social Enterprise-led Local Development of the Circular Economy: Socio-spatial Networks and Value-Impact Scaling Pathways, praca doktorska. Kingston upon Hull: University of Hull.

Ragusa, R., Svelato, A., Santacroce, C., Catalano, P., Notarstefano, V., Carnevali, O., Papa, F., Rongioletti, M.C.A., Baiocco, F., Draghi, S., D'Amore, E., Rinaldo, D., Matta, M., Giorgini, E. (2021). Plasticenta: first evidence of microplastics in human placenta, *Environment International*, 146, s. 106274. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2020.106274>

REKOPOL (b.d.). Zielony Punkt, <https://rekopol.pl/uslugi/zielony-punkt/> (dostęp: 4.05.2025).

Reloop (2023). Social-economic benefits of deposit return systems for charities and other non-profit organisations (Fact Sheet), https://www.reloopplatform.org/wp-content/uploads/2023/04/RELOOP_Factsheet_Charities_Jan-2023_Web.pdf (dostęp: 4.05.2025).

- Riddell, D., Moore, M.L. (2015). Scaling out, scaling up, scaling deep: Advancing systemic social innovation and the learning processes to support it, https://mcconnellfoundation.ca/wp-content/uploads/2017/08/ScalingOut_Nov27A_AV_BrandedBleed.pdf (dostęp: 4.05.2025).
- Rowan, L., Papineschi, J., Taylor, S., Gowing, E. (2009). Third sector: investment for growth. Banbury: WRAP/REalliance.
- RREUSE (2013). Extended Producer Responsibility and the role of reuse activities: Opportunities for a resource efficient, socially inclusive waste management system, https://www.rreuse.org/wp-content/uploads/EPR_and_product_reuse.pdf (dostęp: 27.05.2025).
- RREUSE (2020a). Extended Producer Responsibility and the role of social economy re-use operators: Implementing a socially inclusive waste hierarchy, <https://rreuse.org/extended-producer-responsibility-and-the-role-of-social-economy-re-use-operators-implementing-a-socially-inclusive-waste-hierarchy/> (dostęp: 27.05.2025).
- RREUSE (2020b). France to create a Solidarity Re-use Fund (and other re-use friendly measures), <https://rreuse.org/france-to-create-a-solidarity-re-use-fund-and-other-re-use-friendlymeasures/> (dostęp: 27.05.2025).
- Schröder, P. (2020). Promoting a just transition to an inclusive circular economy. London: Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2020-04-01-inclusive-circulareconomy-schroder.pdf> (dostęp: 4.05.2025).
- Seyfang, G., Smith, A. (2007). Grassroots innovations for sustainable development: towards a new research and policy agenda, *Environmental Politics*, 16(4), s. 584-603. <https://doi.org/10.1080/09644010701419121>
- Staxxer (b.d.). EPR guide for France, <https://staxxer.com/guides/epr-guide-for-france/> (dostęp: 4.05.2025).
- Tarrow, S. (1998). Power in movement: Social movements and contentious politics. New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511813245>
- The Recycling Partnership (2023). Interplay and Integration of Deposit Return Systems and EPR, https://recyclingpartnership.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2023/06/Recycling-Partnership-DRS-EPR-6.20.23.pdf (dostęp: 4.05.2025).
- Thomas, B. (2024). East Yorkshire charity pays £45,000 to dispose of unsellable items, <https://www.bbc.com/news/uk-england-humber-68896834> (dostęp: 4.05.2025).
- UNEP (2022). Integrate Extended Producer Responsibility within the International plastics Treaty, Common position Paper, https://apps1.unep.org/resolutions/uploads/integrate_epr_within_the_international_treaty_on_plastics_pollution_1.pdf (dostęp: 4.05.2025).
- Vermeulen, W.J.V., Friant-Calisto, M., Campbell-Johnston, K., Deutz, P., Newsholme, A., Pusz, M., Klein, N., Ramos, T.B., Tena, A.D., Thapa, K. (2024). Chapter 8. Policy recommendations for a circular economy, [w:] Deutz, P., Vermuelen, W.J.V., Baumgartner, R.J., Ramos, T.B., Raggi, A. (eds.), *Circular economy realities: Critical perspectives on sustainability*. Abingdon, New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003295631-8>
- Watkins, E., Gionfra, S., Schweitzer, J.-P., Pantzar, M., Janssens, C., ten Brink, P. (2017). EPR in the EU plastics strategy and the circular economy: a focus on plastic packaging. Belgium: Institute for

European Environmental Policy, https://zerowasteeurope.eu/wp-content/uploads/2019/11/zero_waste_europe_IEEP_EEB_report_epr_and_plastics.pdf (dostęp: 4.05.2025).

Williamson, O.E. (1979). Transaction-cost economics: the governance of contractual relations, The Journal of Law & Economics, 22(2), s. 233-261. <https://doi.org/10.1086/466942>

World Bank (2020). Global Public Procurement Database: Share, Compare, Improve!. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2020/03/23/global-public-procurement-database-share-compare-improve> (dostęp: 4.05.2025).

WRAP (2025). Textiles Extended Producer Responsibility (EPR): Frequently Asked Questions, <https://www.wrap.ngo/resources/report/textiles-extended-producer-responsibility-epr-frequently-asked-questions> (dostęp: 4.05.2025).

Xu, Y., Ngai, N.P. (2011). Moral resources and political capital: theorizing the relationship between voluntary service organisations and the development of civil society in China, Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 40(2), s. 247-69. <https://doi.org/10.1177/0899764009340229>

Yow C. 2023. Paint Extended Producer Responsibility. <https://wasteadvantagemag.com/paint-extended-producer-responsibility/>; dostęp: 4.05.2025.